MUPANGILIYO WA MAZAGAZI MAPHYA (RAP)

Muradi wa Mutsara wa Jumula wa Mwache (RAP 1)

WIZARA YA MADZI NA USAFI, KENYA

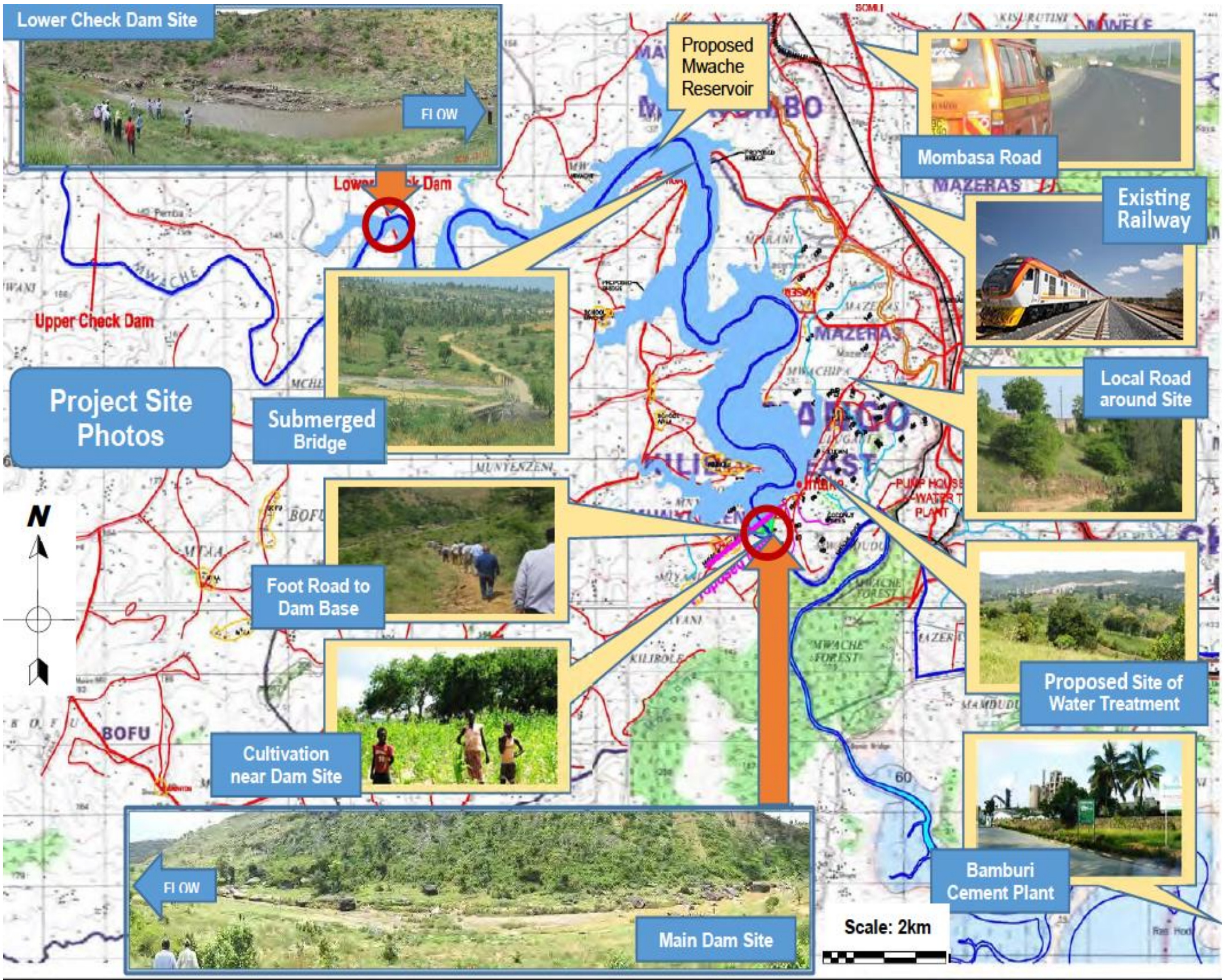

Mauyiro ga Ripoti ya Mwisho- Vol.1-RAP 1a

JUNI 2019

MURADI WA KENYA WA KURINDA MADZI NA KUPAMBANA NA MAGALUKI GA ANGA (KWSCRP)

UFUPISHO

Serikali ya Kenya yapata pato ra p'esa kulaa kwa Bengi ya Dunia kuchirira kwa Shirika ra Maenderero ra Chimataifa (IDA) dza mukopo kwimirira shuhuli na miradi yiriyo ts'ini ya Muradi wa Urinzi wa Madzi na Uhifadhi wa Mazingara.(KWSCRP).

Muradi wa Urinzi wa Madzi na Uhifadhi wa Mazingara Pwani (KWSCRP-2), wachizwa ni wimirizi wa Bengi ya Dunia kahi za T'arehe 16 Mwezi wa Kumi na Mbiri 2014.

Lengo ra chimaenderero ra muradi wa KWSCRP 2 ni kunuula urinzi wa madzi na uhifadhi wa mazingara, kwa chikamilifu konjeza ugavi wa madzi na konjeza kupatikana kwa madzi na usafi kahi za Jimbo ra Pwani kuchirira:

- Konjeza wenezaji wa madzi manji kahi za Jimbo ra Pwani ya Kenya, yichikalapho Mambasa; na
- Konjeza kupatikana kwa madzi kahi za Jimbo ra Pwani yichikalapho Mambasa
- Kwanzisha muradi chelelezo wa umwagiraji wa madzi

Mwenga kahi za yo mipango ya chimaenderero yitarajiwayo, yiriyotsagulwa ts'ini ya KWSCRP 2 ni Muradi wa Mutsara wa Jumula wa Mwache, urio ni muradi ubomu wa Malengo ga 2030 na urio wahewa t'angambere bomu ni Wizara ya Madzi na Usafi (MOWS), ga magat'uzi/k'aunti za Kwale na Mambasa.

Mupango uu wa Mazagazi Maphya(RAP), umanyikanao dza (RAP 1), (ugavika kahi za Vol 1-RAP 1a na Vol. 2-RAP 1b), utayarishwa kwa o Mutsara Ubomu wa Jumula wa Mwache, na miradi minjine ko Mutsara kahi za go meneo, na yindahendwa ni Serikali ya Kenya kuchirira Wizara ya Madzi na Usafi Kenya (MOWS). Mipango miri tafauti ya Mazagazi Maphya; RAP 2 yiriyo yi kahi za mabambanyi na RAP 3 yiriyo yindabambanywa chidzakoche yindadzaza sehemu zodzathiriwa ni o Mutsara wa Dzulu odzipendekezwa na barabara za konjezera kanda kanda ya o mutsara.

O mutsara ubomu na o maeeneo ga muradi ga mutsara udide wa ts'ini na wa dzulu, yihwala malalo mairi ga utawala wa wadi, lokesheni t'ahu na vidzidzi 20 kahi za gat'uzi dide ra Chinango. Jumula ya 2 460 PAHs na vit'uo 8 vya chisirikali vindaathirika kutuwirizana na muradi uu.

Kukubalika kwa Mauyiri ga RAP na Uphyawe

Ro lengo ra Mupango wa Mazagazi Maphya bee ni kutsakula na kupata mahitaji ga ts'amo na malairiro gahusiyanago na o muradi, kulavya utaratibu uhenzwao kupata ts'i na kutsamisa at'u kwa kuapha kahiri mahitaji ga maisha na kut'atuwa malalamishi/uhadui. Mahitaji ga o muradi galenganago na ujenzi wa o mutsara unahenza uhwali wa lazima wa ts'i na kwa vivyo kuphirikira kutsamishwa chiutsumi na makalo ga at'u ario kahi za eneo ririrotsagulwa kwa o muradi na kwa vivyo kuphirikira hitaji ra Mupangiliyo wa Mazagazi Maphya (RAP) kugwererana na OP. 4.12.

Yiyi RAP yidzuyirwa na kwikwa mbiphya na yilaa ko kwa yo RAP ya mwanzo yotayarishwa 2014 yiriyo yakubaliwa na kufunulwa ni Serikali ya Kenya (GOK) na Bengi ya Dunia ukati uo. Zo sababu za wuyiri na wikaji uphya wa RAP yiyi zizi:

1. Ucheleweshi kahi za uhendi wa RAP, yiriyotayarishwa na kufunulwa mwaka wa 2014 yiriyo yinahenda utari wa at'u, utsumi wa chijamii, rekodi za vit'u na isabu za vipimo, t'arehe ya mwisho na manjinego kukala ni gachirwa ni ukati kukala k'agamanywa dzulu ya hali ya rero ya kuko kwa mazo ga ukweli kukala ukati ochira, yinamanisha kwidimika kwa magaluzi kahi za isabu ya PAHs na mabadiliko kahi za thamani ya vit'u, hali ya chiuts'umi jamii, na isabu yamajengo na magaluko ga umiliki wa ts'i/munda kuchirira 'muguli huru na muguzi huru' uguli hebu uphokezi wa chifamiliya.

2. Ili kwidimisa shuhuli za o mutsara, wuyiri wa mundo wahendeka mwaka wa 2016-2017 urio wareha magaluko kahi za mundo wa kwanza wa o mutsara phamwenga na manjine:

   - Konjeza ure wa mutsara kulaa mita 78 muhadi mita 84 vivyo konjeza ro lalo ra kwikira/ eneo ra muvo na mut'u mwa kut'samira.
   - Konjezeka kwa mahitaji ga miradi minjine yihenzayo kupata mindaphachikalapho phat'u pha kumwaga t'ophe/mutsanga (kwa kumwagira mutsanga) urio chila ukati undakala uchuswa kahi za upande wa ts'ini wa mutsara; kujumulisha barabara zaidi; kujumulisha vit'uo vya afya na chituo cha polisi pho kahi za lalo ra kazi ra mutsara garigo gandahenza ts'i/munda zaidi. Pho phat'u pha kazi pha mutsara, mbereni phandatsetsa yo AFD kampuni ya kulagula madzi.

Malamu ga Wuyiri wa RAP na Uphyawe
Mupango wa Mazagazi Maphya ga Muradi wa Mutsara wa Mwache ugaviwa kahi za vitabu za RAP 4 zirizo ni RAP 1a, RAP 1b, RAP 2 and RAP 3 kwa hata kukale na urahisi wa wimiriri na matayarisho ga shuhuli za uhendi wa o muradi kwa kulola kufika kwa muradi wa unjenzi na walamu wa eneo ra o mutsara mahitaji gahwalanago na mazagazi.

Vit'u Vihusikanavyo na Muradi wa Mutsara wa Mwache na Madharage
RAP 1
1. Sehemu ya mutsara ubomu yijumulishayo:
- Eneo ra ziya: (T'imbo za mawe ga hali ya dzulu gotsagulwa kahi za sehemu ya ziya garigo na uwezo kwa kulavya vit'u vya kujengera mutsara mapema ka kuziza ro ziya)
- Phat'u pha k'ambi ya musinzi
- Mut'u mwa kazi za mutsarani: (phat'u pha kulagula madzi machafu na bomba ra mufereji wa madzi, chituo cha polisi na sipitali t'ide vindajengwa kahi za lo lalo ra kazi za mutsara)

2. Phat'u pha ts'ini pha kulolera mutsara phachikalapho phat'u phakusanywapho mutsanga.
3. Barabara za kuphenyera A, F na H, C,G na J (lola Jedwali ra 2)

RAP 1 yikwenderera kugavika kahi za RAP 1a na RAP 1b

RAP 1a yindahwala sehemu zozi za t'angambere za kazi zirizo ni yo sehemu ya ts'ini ya kulolera mutsara na mut'u mwa t'imbo za mawe (yiriyo sehemu yinjine yi lalo ra Gurupu Renji ya Mwavumbo) na sehemu zinjine za kuhendera kazi pho mutsara ubomu, sehemu zosi za t'angambere ya 2 yani mwenga kahi za zo sehemu za kazi pho mutsara ubomu na maeneo ga ziya, kasehemu kahi za eneo ra 3 (sehemu mwenga yapho ya o mutsara ubomu na sehemu za eneo ra kuzizwa na sehemu ya ts'ini ya kulolera mutsara na eneo ra ziya, ndulu ya mutsanga) na barabara A, F na H, C, G, na J.

RAP 1 yindahwala kasehemu kahi za yo sehemu ya 3 yani zo sehemu za mutsara ubomu zodzisala na sehemu za ts'ini ya kulolera mutsara za ziyani zirizo zosi zi o Gurupu Renji ya Mwavumbo. (Lola Chibandiko cha 4)

RAP 2
RAP 2 yindahwala kazi zosi za mazagazi maphya zihusikazo na ro lalo ra dzulu ra kulolera mutsara na sehemu za mahezo ga umwagiri wa madzi. Kazi za yo sehemu ya dzulu za kulolera mutsara zi kahi za chasi cha utengezi na yo RAP yi kahi za mabambanyi nayo.

RAP 3

RAP 3 yindahwala barabara zosi zo dzisala zirizo ni phamwenga na E2 (15.8km), D (2.5km), matanyiko ga kudumu garigo tsagulwa (3km + 1.5km) zirizo zosi zindakala barabra za chiwango cha chanichits'i na barabara B (5.4km) na E1 (4.2km) zirizo ni barabara zaphapho kare. Ujenzi wa zo barabara za chiwango cha chanichits'i undahenza minda minjine na zindahenzwa kujengwa dza mabambanyi ga kuziza o mutsara ubomu na yo sehemu ya ts'ini ya mutsara pho ziyani na barabara zirizo phapho kare zindatengezwa chividzo muno.

Ripoti yiyi ni sehemu ya 1 kahi za sehemu 2 na yinahwala RAP 1a bahi. Sehemu ya 2 ya ripoti yindakala kahi za RAP 1b na yi mwishomwisho wa kubambanywa. Yindajumulisha isabu za PAP na habari phamwenga na aina aina za PAP kwa chifupi zingwazo sawa na zizo zondaonyeswa kahi za yiyi RA 1a. Kwa vivyo RAP 1a na RAP 1b zinahwalirwa dza ripoti mwenga (RAP 1) yodzigaviwa kahi za sehemu mbiri.

Sababu na mana ya kugavya RAP 1 kukala RAP 1a na RAP1b

Kahi za mwezi wa hahu mwaka wa 2014, yaonekana lwazu kukala muda ure muno ungehenzwa kuriko yirivyotarajiwa kwa hata kumala isabu mbiphya dza vigwavyo sawa na MGR (kwa kupata heka 493 za munda urio ts'ini ya RAP1(heka 40 za RAP 1a na heka 453 za RAP 1b) kulaa kwa jumula ya sehemu ya MGR ya heka 24, 908). Vivi heka 453 zinagaviwa at'u a renji ario athirika kahi za sehemu zosala ts'ini ya o utari wa RAP 1b wendererao. Kuchirira kwa maelewano na at'u a Bengi ya Dunia, chikundi cha serikali ya Kenya (GoK) yalamula kugavya RAP 1 muhadi RAP 1a na RAP 1b kwa hata yedime kumala RAP 1a kufikira mwezi wane mwaka wa 2019. Kugavyw kwa RAP 1 k'akundakala na shida yoyosi kahi za o mutsanganyo wa kujenga mazagazi maphya kwa kukala o ukati wa kupha at'u mazagazi maphya na kumarigiza gosi gahusugo mazagazi k'aubadilika.

Vit'u Vihusuvyo Muradi wa RAP 1

RAP 1 yinahusu vit'u vivi vyodzelezwa phano ts'ini.

a) Mutsara ubomu

O mutsara ubomu unapatikana chidzidzi cha Fulugani, wadi ya Kasemeni, K'aunti t'ide ya Chinango, K'aunti ya Kwale mare ga kilomita 22 upande wa vurini wa mudzi wa Mambasa. O mutsara uriot'sagulwa unapatikana kahi za njira za madzi za myuho ya Mwache na Mnyenzeni na vidzuho vyao. O mutsara uriot'sagulwa, ni wa zege urio na ure wa mita 84 na phat'u pha kwikira madzi/ziya chasi cha miliyoni 118 $m^{3.}$ O Mutsara na ziyare/phat'uphe pha kwikira madzi, undasambaza madzi ga mahumizi ga mudzini chasi cha 186,000m^3/kwa ts'iku hadi kahi za mudzi wa Mambasa. O mutsara wenye ubomu una vit'u vivi:

Zizi zituwirizazo ni sehemu t'idet'ide za o mutsara ubomu na zindapatikana kahi za pho phat'u phaihiwapho phat'u pha kazi pho mutsara ubomu.

- **Mufereji wa Kuphirika Madzi Machafu**

Uu undakala mufereji o dzizikwa ndani na wenye ure wa mita 500 kulaa mutsara ubomu muhadi phat'u wa kulagula madzi. Ro bomba ra mufereji rindalavya madzi machafu kulaa mutsarani muhadi phat'u pha kulagulira madzi. Munda uhenzwao kuchizira mufereji uu ni kahi za o munda ondots'imbwa mutsara.

- **Phat'u pha kulagula Madzi**

Shirika ra Maenderero ra Ufarasa (AFD) ndiro rilavyaro p'esa za kujenga pho phat'u pha kulagulira madzi na ridzanzisha uchunguzi wa ndani wa pho phat'u. Pho phat'u pha kulagula madzi pha kahi za

pho phat'u pha kazi pha mutsara ubomu na hata idzaphokala phanahusika na o mutsara, mundawe unapatikana ndani ya RAP yiyi.

- **Afisi, Chituo cha Polisi na Sipitali t'ide**

Muradi uu undajenga afisi, chituo cha polisi na sipitali t'ide kahi za pho phat'u pha kazi pha mutsara. O afisi kwanza yindaimirirwa ni injinia mwimirizi na chidzako yihewe mwendeshaji wa kazi za o mutsara ukati wa kuwika wakfu o muradi. Cho chituo cha polisi chindakala na shikari ondokala achirinda pho mutsarani na yo sipitali t'ide yindahumirwa ni o ahendikazi a pho mutsarani chisa yihewe serikali ya K'aunti ya Kwale o ujenzi wa mutsara undophosira, kwa hata yidime kokola mwanats'i wa Kwale. Munda uhenzwao kujengera vit'u vivi unapatikana kahi za lalo ra kazi za o mutsara.

- **Phat'u pha vit'u vya kazi (T'imboni)**

T'imbo yapatikana sehemu ya dzulu yiriyo takiribani k'ilomita 10 kulaa pho phat'u pha kazi pha mutsara ubomu. Yi phephi muno na daraja ra Mwache, barabara ya Chinango-Mazera.Yo t'imbo ni mwenga kahi za zo sehemu za kazi ya o mutsara na yindaudzazwa madzi ni o mutsara. O at'u a kazi andakala amala kusa vit'u vyosi vya kazi kulaa pho t'imboni kabila ya kuzizwa kwa ro ziya/phat'u pha kwikira madzi.

- **K'ambi ya mazagazi ga aendeshaji kazi za mutsarani**

  K'ambi yindapangwa na kujengwa kwa malengo ga mazagazi ga mwendeshaji wa shuhuli za mutsarani. Yindajengwa muchwerero wa dzuwa wa Muho wa Mwache kure ya k'ilomita 2 mwakani mwa o mutsara ubomu. Yo k'ambi yindajengwa kahi za munda wa heka 10 na yindakala na nyumba 30 na vit'u vinjine. K'ambi yiyi yindatengwa na pho phat'u asagalapho ahendi kazi anjine a mutsarani pharipho ye mwanakandarasi yundaphatsagula kahi za zo sehemu za munda wa RAP. Yo k'ambi yindahumika dza phat'u pha uhendi kazi na wimirizi wa o mutsara baada ya o ujenzi kusira na o mutsara kwanza kuhenda kazi.

b) Sehemu ya Ts'ini ya Mutsara

O mutsara wa ts'ini uriotsagulwa unapatikana kure ya k'ilomita 8.1 upande wa dzulu wa ro daraja ra Mwache na kure ya k'ilomita 17.9 kulaa pho phat'u pha kazi pha mutsara ubomu.O mutsara wa ts'ini undakala wa ure wa mita 29. O mutsara wa ts'ini undakala chigwiro cha mutsanga kwa hata widime kugwirira madongolowa galaago zo sehemu zo dzibanangika kwa hata mutsanga uphunguke pho mutsara ubomu. O muts'anga uts'iphozuliwa pho mutsara wa ts'ini, undabananga wiki wa madzi ko mutsara ubomu. O mutsanga undakala uchilaviwa chisichisi kulaa ko mutsara wa ts'ini na wikwe ka hiza munda wa heka 130 upatikanao phephi na o mutsara wa ts'ini kabili kuhumirwa ni anachidzidzi ama kutsuhwa. Kulairirana na madini ama vit'u vinjine virivyo mo mutsangani, mutsanga unaidima kuhwalwa ni anachidzidzi kwa hata ahumire dza mboleya mwao mindani hebu uguzwe kahi za yo k'aunti kwa hata uhumirwe kujengera. O mutsanga undakala faida kwa at'u a PAP na anachidzidzi ario ndio ndatengeneza yo k'amati ya kwimirira wenezi wa mutsanga.

c) Barabara za Kuphenyera

Barabara t'ahu (3) zirizo phapho kare pho mutsara wa ts'ini na mutsara ubomu zindatengenezwa t'ot'ot'o na zonjezwe na barabara zinjene t'ahu (3) mbiphya kahi za o mutsara ubomu na mutsara wa ts'ini zindajengwa ili kurahisisha kazi phapho mutsarani. Zo barabara zirizo phapho kare ni A, F & H na zinaimirirwa ni k'aunti ya Kwale na shirika ra barabara za nyika Kenya (KeRRA) na zo barabara mbiphya ni C, G na J zindajengwa kahi za pho phat'u pha mutsara ubomu pha kazi.

Zo barabara zindaonjezwa na kujengwa kwa hata kuphenyezwa na kazi ya ujenzi yikale lolo pho mutsarani. Ko zo shuhuli za konjeza na kuudzidza zindahendeka ndani ya Haki ya Njira (ROW) vivyo

k'aphandahenzwa munda Zaidi.. Idzaphokala yo ROW yiphephi na midzi ya at'u, midzi yiriyo yindaathirika kwa shuhuli yiyi andarihwa kutuwiriza maenderero godzihendwa dzulu ya ROW na kutsamiswa muhadi kut'u kunjine kure na eneo roikirwa barabara. Barabara ni za kuhakikisha kukala vit'u vinatsukulwa na kunachirika kahi za ro lalo ra muradi. Muradi uu k'awendaziza at'u kuphenya kahi za njira za at'u aphenyao kuchirira uu mutsara wa Mwache mana kuna dawa za chenyeji zirizo zinapatikana kahi za musuhu pharipho anats'i anazihumira kutuwirizana na mila zao. Kwa hata kukale na urinzi muno ukati chikala phanaenderera kujengwa phandapigwa uchigo ela phandakala na njira t'ide ya kuphenya na chimipango. Njira yiyo yindachirira sehemu ya SGR muhadi Fulugani pharipho na shuhuli za mutsara ubomu yiriyo yinenda ro tsaka ra Kaya na maeneo garigo konze ya mutsara ga kuhumirwa ni anajamii ario ni majirani ao yihenzekapho.
Vivi samba, jamii yinaphenya musuhuni kuchirira njira zao zirizo zi phephi na midzi yao. Kuodzala kwa mutsara ubomu k'akwedima kwathiri mimera yiriyo yafungirwa ndani its'iphokala mimera minjine dza minazi yiriyo yi kahi za mavoromokoni mwa muho ukati wa mvula bomu.

Vit'u Vya Muradi Visababishavyo Kutsamiswa kwa At'u.
Kutsimbwa kwa mutsara wa Mwache phamwenga na lalore kundahendeka kahi za minda ya at'u na vivyo be kundaricha at'u atsamiswe, bishara zao na nyumba zao kutsamiswa yani kwa chasi cha [PAHs]. 2,460 PAHs kwa jumula ya 7,541 PAPs ario anaishi ndani na anapata pato ra maisha kulaa mumu murimo minda yindahenzwa kwa hata mutsara utsimbwe. Konjezera ni kukala vit'uo 8 vya serekali vindaathirika navyo.Yiyi RAP yina vigezo vituwirizavyo virivyo vindasababisha kutsamiswa na mazagazi maphya ga PAPs;

- Eneo ra mutsara ubomu
- Matsara wa ts'ini
- Barabara zakuphenyera

Kurichisana na muradi uu at'tu andatsamiswa kwa hata minda yipatkane ya phat'u pha shuhuli za kuts'imba mutsara kundareha hasara za rasilimali zizi;

- Ts'i/Minda
- Majengo (ga kwishi na ga chibiyashara)
- Mimera na mihi
- Majengo ga chijamii (sukuli na sipitali)
- Mbira
- Mizuka

Aduruma na njira zosi za mazagazi maphya kahi za yiyi (RAP)
At'u osi ario andatsamiswa ni muradi uu ni Aduruma, pharipho Bengi ya Dunia yinda alola t'ot'ot'o kulingana na sera OP4.10 yani enyeji. Chisha matayarisho gaga ga RAP gatuwa kanuni zosi kahi za OP4.10 na OP4.12.haswa haswa, OP. 4.10 yinaeleza kukala miradi yihewayo p'esa ni Bengi yinahusu (a) kuhepa mapema madhara gaapatago enyezi, hebu or (b) ukati k'agaidima kuhepeka kuna kuphunguza, kuziza hebu kuripha kwa madhara dza gago. Kuhusu mutsara wa Mwache k'akuna njira yoyosi yo idima kusa go madhara gondapata Aduruma. Idziphokala majadiliano gahendwa ni ana jamii, vipimo vyawalwa ili kuphunguza lalo ra muradi kulaa heka (500 muhadi 300) kwa hata hali yibaki kukala mbidzo.

OP. 4.10 yinaenderera kukala kahi za sehemu fulani chikala k'ayiidimikika kutsamwa, yedzivoya k'andaidima kukata muhadi aungwe mukono ni enyezi dza sehemu ya mazungumzo. Kwa njira yiyo yedzivoya unahenzwa atayarishe mbinu yiriyo kukala yindahenza OP4.12 na enyezi mana ni hali ya kudzilavira na chimila nacho chikalepho kwa hata yikale njira mwengayapho ya ushahidi kwa yedzivoya. Yichikala yindakala k'ayidimikika mupango wa makaazi be wedime kuaruhusu enyezi ario andakala aathirika kwa sababu ya kutsamiswa kwao ahewe kulingana na tamaduni zao.

Kutuwirizana na chikundi cha RAP phamwenga na mazungumzo na (maandishi ga RAP) phamwenga na jamii yiriyo kukala yindakala yidzathirika kahi za jamii yiyi ya chiduruma pharipho yindakala ni mipango yiriyo ni lazima Aduruma wahi audzirwe chila chit'u kulingana na tamaduni zao na mila zao dza makumbukizo.

Muradi wakala unamalengo kukala chila mwana ts'i ariye undakala utsamiswa be aapate makalo maphya ajengerwe chividzo kwa hata adzipate kahi za maisha madzo muno hata aganyale go gakukala wahenda tsamiswa.Chisha apate sehemu mbidzo za kuatosha chila mut'u na jamii ya kwakwe kwa hata ats'idzute. Sehemu zizi zindapatikana ela phandakala na mutsanganyiko wa mbari na musuhu wao undakala kanda phadide nao ela neno idzo ni kukala anapata faida kuchirira mutsara uu wa Mwache. At'u aa a Mwache akala achamba chikala andatsamiswa be ahewe chasi fulani cha p'esa ili kukala akatsakule phat'u pha kujenga enye chisha kahi za miradi yiriyo yindakala yinahendeka apate mugavyo fulani dza enye ukati huduma zizo zichenderera kwa kukala auswa ka hiza midzi yao na mila zao.

Chisha yaandikwa na yichikala yidzonekana kukala chikundi cha RAP chaona kundakala na ukati ufu muno wa at'u aa kupata vyo ahenzavyo mana ariphomanya kukala phana mambo ga p'esa ganagombwa be achikala na t'amaa na kukala apate ut'u wa baha dza at'u a Mambasa achikala anahenza kazi na ilimu. Sambi yinaonekana anahenza p'esa nyinji muno chasi cha kukala ni aelewane chividzo kwa sababu p'esa yiriyo Aduruma a lalo riri ayihenza ni nyinji muno kulingana na OP4.10 ya jamii. Ulongozi na ana jamii akosa kwelewana mana Aduruma vidzo vyao akala anahenza p'esa nyinji adzimirire enye mana ts'ianache adide.

Pho nyuma yakala yidzonekana kukala chasi chokala chidzonekana dza kuvomolwa kwa madzumba gao be yindakala 99% pharipho ni chasi chibomu muno kulingana na RAP yokala yichizwa na konekana yinafaa na ni mbidzo kulingana kutsamiswa kwa at'u phamwenga na minda yao kwa hata mambo gao gakale madzo dzare, ela ndo phachilairira neno kukala kulingana na p'esa yiyi yo hadzwa be kala yindakala t'endere kwa Aduruma …, kwa mana Aduruma anji k'aabarire kugwira hebu kukala na p'esa nyinji kwa ukati umwenga. Anaidima kuzihumira voro hebu anjine hata akaziyaza. Henzo rao riri rindasagarirwa kahiri ni chikundi cha RAP kwa kukala chinaona kukala phanjine yikakala hatari bomu na Aduruma akadza anza kulaumu sirikali ts'iphokala chikundi chichi be chinaishimu mila na tamaduni za at'u aa bora tu ats'idzegwira vitswa vyao na kwanza k'ululu na kukala dzulu ya haki yao . Mana anjine ao achipata p'esa zizi be andakwenda mangweni na anjine hata andaonjeza ache viboma.

Jamii yiyi ya Aduruma kahi za malalo ga mwache akala na mazungumzo na achelewana kwa kanuni mbiri kukala; Aidime kudziphakira enye na ahende pangirwa ni chikundi ambacho chindalaviwa ni PAHs. Sambi andalamula enye kukala je andahenza kusaidiywa ni chikundi chondakala chifunzwa na chikomala hebu la. Achikala andahenza kupangirwa na kujengerwa makalo gao maphya sirikali yitayari na achikala andahenza kugaviwa chibunda cha p'esa na kudzijengera enye kahi za mindani mwao miphya yiriyo andakala ahewa h'ewala. Anjine andahenza p'esa kwa hata akagule minda kure na kujenga kuko sirikali k'ayina lau na neno riro.

Idziphokala yamanywa kukala namba bomu yakala yikahi za PAHs ts'ini ya OP4.1pharipho anji ao ni masikini kwa chasi cha (85.7%) aa be akahi za musitari wa ts'ini dzare chimaisha ts'ini ya OP4.10. Maisha ga chenyeji ga anats'i a phapha ganaahenda ana jamii anji kwathirika, hali yiyi yinatsangira anats'i kuphenya kahi za hatari bomu muno na ni kwa sababu k'aapata tisho samba vivi PAHs yindalavya onyo na mafunzo garigo gandategemea na arat'u ario andakubali kufunzwa kuchirira RAP (muyango 47; fungu ra 5.6 0) yindategemea na wavizi wa anats'i enye.

Hata vivyo, yagundulika kukala njira mbidzo ya kuapangira tototo aa at'u bila ubaguzi na manung'uniko kutuwirizana na mradii uu hasa kwa mugavyo wa p'esa tasilimu kundakala na muda udzo wa kupangirwa ni PAH na kupatikane musada dza yihenzekanzvyo. Kisha uu muradi be ni udzo mana una mupango wa kukala usaidie jamii yiyi hata piya kuapa kazi tidetide ukati muradi uchanza ili kukala aduruma audzirwe mali na viya vyao ili aishi maisha madzo.piya andasaidiywa kutsakula minda ya kujenga yaani agombetoto na enyezi enye minda ili ayipate kwa njira mbidzo. Kwa hata PAHs aidime kukusudiya kwenda mambasa kwa mufano) muradi uu undat'uwat'uwa ta ahakikishe kukala mazagazi matana gapatikane kwa phat'u phadzo.chikala kanuni yiyi yindahendeka na yiphirikwe kwa PAPs kabila kaadzangwe kutsamiswa.

Midzi ya muda k'ayendaruhusiwa kahi za muradi uu na chikala yibidi muno be andajengerwa madzumba matana ni PAHs.Yiyi yindakala kahi za kukodisha mo masitani mwa majirani gao ama kwa nyumba za kudumu zirizo zindakala zijengwa ni muradi na yindabidi akale na majadiliano na PAPs. Midzi ya muda yindakala midzo na nusu duwara.Umengwa uu undalaviwa ni muradi muhadi PAHs yinaphomala kujenga nyumba za kudumu. Mugao wa nyumba undakala wa kweli na haki ili kuudzirwa viya vyao vyosi ts'ini ya RAP.sehemu zirizo kodishwa, MOWS yindaripha maripho ga chila mwezi ya kukodisha na madeni ga madzi, moho/sitima, na vituo vya usafi ambavyo vindalaviwa kwa muda uu wa nyumba za musimu.malalo ga mazagazi ambago gandakala gatayarishwa gandafungwa kwa uchigo wa hali ya dzulu sana ,kuhakikisha kuna urinzi wa kutosha kwa PAPS. MOWS na PAHS Yeyesi ariye undakala upata nyummba za muda undatiya malagano ga saini.: (i)kwa ujenzi wa nyumba kuchirira MOWS kuonyesa PAH's yiripho makaloge/ kuonyesa munda na kwanzisha muda wa kutosha kwa MOWS wa kulavya zo nyumba za kudumu ili yimanyikane kukala asaidiywa na nyumba ngaphi. (ii) kwa PAHs yindajenga nyumba zao na MOWS andajaribu kuelewana piya ili alole chikala kuna unyonge wowosi ili akaidime kupambana kabila ya muda ario hewa kusira.; kahi za sehemu zinjine zirizo ni makazi ga muda kutsamiswa kakwedima kwepukwa, PAH yindasala kwenderera na musada uo muhadi MOWS andiphojenga nyumba kutuwirizana na tarehe yondakala ahewa na kulaa.misada yosi yindariphwa kutuwirizana na muda wa chilagane ario waikwa hata kala PAHs yindakala yilaa kwa musururu.endapho kundakala na ucheleweswai wowosi maripho ga vit'u na misada yindaenderera lakini maripho manjine gogosi gandahendwa chikala ucheleweswaji kauhusu PAPs.

Mbinu za RAP

Yo RAP yatayarishwa kahi za sehemu tahu. Ya kwanza ni phamwenga na wuyiri wa kazi zo hendeka pindi zichikalapho habari za miundo ya miradi na mapu.gaga gatuwirizwa ni majadiliano na mikutano ya vilongozi a o muradi kulaa KWSCRP-PMU, CDA-PIU, Kwale County Government phamwenga na anachidzidzi ili kupata udzumbe muhimu. O mukutano pia wakala unahusu o atu ondoathiriwa ni o muradi yani (PAPs), kuqaelezera o muradi vyo urivyo na maelewano ga chibinafusi na PAHs. Kwenye mukutano uu, PAP alavya maoni gao kuhusu o muradi.

Zo hati zirizouyirwa ni zizi:

a) Uwezekano wa uchunguzi na ripoti ya ndani ya mt'sara wa Mwache yo tayarishwa 2014.
b) Mpgangilio wa ario hatarini na orichwa.
c) Hati ya chisheria ya Kenya ikubalikayo.
    - Katiba ya Kenya Land Act,
    - Chifungu cha sheria cha uhandikaji wa minda (2012)
    - Chifungu cha sheria chihusucho samani (1985)
    - Chifungu cha sheria cha kamati ya minda ya chitaifa,
    - Chifungu cha sheria cha kwandikisha minda
    - Chifungu cha sheria cha minda ya mbari,
    - Chifungu cha sheria cha madzi
d) Bengi ya dunia OP. 4.12 na OP 4.10

e) Taratibu za sheria ya mazagazi maphya ya KWSCRP

Sehemu ya phiri yahwala ulaulaji wa minda, vitu virivyoathirika, madhara ga chijamii ga PAHs na kukusanya mambo gosi kahi za chila sehemu ya muradi na midzi yodzathirika kugwererana na mazagazi maphya na mabambanyi. O ulaulaji wa chijamii wafanywa kahi za mwezi wa Ne mwaka wa 2017 na mwezi Wachenda mwaka wa 2018 sawa na utaraji. Mikutano minji ya majidiliano yafanywa na yo jamii ya PAP, atu maalumu ahuskao na vituo Fulani muhimu kahi za matayarisho ga RAP na mahendige.

Sehemu ya hahu yahwala matayarisho ga ripoti ya RAP yichikalopho kulola mali yo dzathiriwa, hesabu za ut'sumi wa chijamii, kupeleleza na kwanzisha mapu zonyeshazo vipande vyoshi vya minda vyondohenzekana. Yo mapu ya cadastroli yatengenezwa kula ulaulaji ubomu wa minda na habari kuhusu pho phatu, zaidimisa ulongozi udzo wa chila chipande cha munda. Hesabu ya pho phatu yasawazishwa phamwenga na habari zinjine za PAP kula kwa wandikishaji wa chisheria wa kumiliki minda.

Gaga gagakala ni mhuhimu kuhakikisha kukala cho cheti hesabu za RAP zihakikishwa kwenye hesabu za PAP kabila ya kuhumirwa. Kazi za RAP zifaazo kufanywa dza viratu kupatikana kwa minda kulaa kwa atu afaao na kufanywa kwa kazi zosi za PAP, zifanyika kuchirira kukala na hesabu zosi na habaeri zosin zifaazo.Sehemu yiyi pia inajumuisha mkutano wa ahusika osi na kwika uphya garairanago na mkutano wa ana chijiji wa mwezi wa chenda na wa kum na mbiri mwaka wa 2018.

Baada ya kuvugulwa kwa cho chitabu cha mali zo athirika cha PAP kahi za chiwango cha jamii pho chidzidzini mwezi wa Chenda na wa Kumi na mbiri 2018, PAHs kfulani aona kukala madzina gao na dzumbe za RAP kagamo mo chitabuni ama gaandikwa kwenye chidzidzi chinjene.

Kulairirana na manung'uniko gaga, zowezi ra kuhakikisha rafanywa ili kumanya ujere wa manung'uniko. Ukati war o zowezi, RAP yakwande chila sehemu yiriyoathirika na kufanya majadiliano na na o PAHs okala na utata na anachama a jamii ya PAP. Cho chitabu cha mali chaandikwa luphya na kuno PAHs okala apatikana kukala haari zao ziyaya zichudzwa.

Jamii zinjine zokala t'si kahi ya jamii ya PAP na akala anung'unika ahendwa aelewe lwazulwazu. Kaadimire konyesa vitu arivyolalamikira kahi za zo sehemu zirizoathrika na vyokala adzamba ni vyao bee vyakala vindakishwa enye ovitu na hat o enye akala adzidzandikisha dza alalamishi ela t'si vyao enye. Chisha ukati wa uchunguzi uu, uchunguzi unjine zaidi wafanywa ili kuhakikisha kumba mwanachama wa PAHs wakala una munda unjine kanda na o kala kwenye muradi kwa hat imanyikane kumba unaidima kut'samira kuko ukati wa kunjenga o mt'sara. O ulaulaji pia walenga kumanya PAHs ambao akala at'sagula kare phatu pha kut'samira ta akala anangodzera kudzirwa pesa tu kwa hata at'same na aratu ario kwa sababu arizolavya kakala kaadzangwe kupata minda.

Taratibu za chisheria

Yo RAP yitengenezwa kutuwirizana na sharia zosi dza katiba ya Kenya yambavyo, chifunga cha minda, chifungu cha k'amati ya minda ya chitaifa, chifungu cha wandikishaji wa minda, chifungu cha minda ya mbari, chifungu cha trafiki, chifungu cha barabara, chifungu cha madzi na pia sharia ya kudzilavira ya bengi ya dunia yihusuyo mazagazi maphya OP 4.12 na ya uenyezi OP 4.10 dzulu ya zinjine. Sheria ya Kenya ya minda nayo katiba ya Kenya (CoK) 2010, yinamba kukala kukale na kudzirwa vit'u kwa o ndoathirika ela bee kayika lwazu kukala audzirwedze.

Bengi ya dunia OP 4.12 yinahenza audzirwe chila chitu. RAP yiyi yinamba at'u audzirwe chila chit'u kwa hata minda yedime kupatikana na kwa majengo gosi ga PAHs dza vigwavyo na bengi ya dunia OP 4.12.

Sheriya ya bengi ya 4.12: kuhusu mazagazi maphya ga kudzilavya yinasukumwa ni muradi mana o mutsara wa Mwache undahwala minda, urehe madhara kwa majengo, mali ya chijamii, mambo ga mila, mimera na mihi. O muradi pia unasababisha sheriya ya bengi ya 4.10 kwa kukala unaathiri Aduruma ario ahwarirwa dza ario hatarini na odzotengwa ni o sheriy

Madhara kwa Chifupi

Yo sehemu yosi ya o muradi bee yina kabila mwenga tu ra Muduruma ambaro ni kahi za zo mbari bomu za Midzichenda. Aduruma aonekana kukala ni at'u odzitengw'a na ario hatarini kulairirana na uchunguzi ofanyika sawa na OP 4.10. Katiba ya Kenya (COK) pia yinahesabu K'aunti ya Kwale dza laloro dzitengwa na ririro kahi za hatari,

O muradi undaathiri midzi 2,452, jamii 8, na vit'uo vya chiserikali. Yo midzi 2,452 yika hiza hatari na yi kahi za lalotengwa kulingana na sheriya ya bengi ya dunia yihusuyo mazagazi ga enyedzi (OP 4.10). Midzi 1,510 yindat'samiswa tsetsetse kulairirana na at'u kyaza zaidi ya asilimia 20 ya minda yao na nyumba zao. 526 Ya aa ni at'u ario ts'i enezi ario ao nao andayaza nyumba zao vivyo. Andaejemera o enyezi akwapa minda kwa hata apate mutu muphya mwa kujenga nao.

Musururu wa Madhara

Aina ya hasara	**Kanu**
PAHs ondoyaza zaidi ya 20% ts'i na midzi	984
PAHs ondoyaza midzi yao achikala ka hiza minda ya at'u	526
Jumula ya at'u ondoathirika	**1,510**
Minda ts'ini ya 20%	142
PAHs Ondoyaza mihi na mimera basi	375
PAHs Ondoyaza sehemu za kazi na kazi	39
PAHs Ondoyaza kazi bahi	1
PAHs Amilikio malalo gots'isagala at'u dza virat'u mabirani, mizukani, (phats'ipho kudai minda)	385
Jumula ya arioathirika	**942**
Jumula ya athari kwa HH	**2,452**
Miyo ya uma yo banangwa dzare	
Sukuli za musinzi na za nasari kahi za minda yao.	3
Kanisa ra Mwach ra JPA riro barabarni ela rinahumirwa ni anats'i.	1
Musikiti wa Nunguni o jengwa kahi za munda wa ts'ibinafusi ela unahumirwa ni jamii	1
Barabara za uma zoathiriwa phadide	
Sehemu za konze za barabara	3
Jumula ya vit'u vya chijamii vyo ndo athirika	**8**
Jumula ya PAHs na vit'uo vyondoathirika	**2,460**

Vit'u vya Muradi na Atharize

Yiyi RAP yinahusu vit'u vituwirizavyo virivyo vindasibabisha kutsamiswa kwa chiutsumi na chi mwiri na yindaelezwa chiundani phapha ts'ini.

1. Phat'u pha mutsara ubomu phandajumulisha;

- Ziya (T'imbo za mawe zamanywa kahi za sehemu za mwikira madzi kwa hata zeneze vit'u vya kujengera mutsara mapema na kuzibwa kwa ziya.
- Eneo mutsara undahenda kazi (Phat'u pha kulagula madzi na bomba ra mufereji, chituo cha polisi, sipitali t'ide zindajengwa pho mutsarani.)

2. Phat'u pha mutsara wa ts'ini phachikalamo na phat'u pha kumwagira mutsanga.
3. Barabara ra kuphenyera za A, F & H, C, G na J (Lola muchoro wa 2)

RAP 1 yigavika kahiri yikakala RAP 1a na RAP 1 b

RAP 1a yindafunika sehemu za kazi zosi za chimberembere za 1 zirizo ni sehemu za mutsara wa ts'ini na sehemu za t'imbo (Zirizo zinjine zi sehemu ya gurupu renji ya Mwavumbo) na eneo ra mutsara ubomu na sehemu zinjine za kuhendera kazi, sehemu za nafasi ya phiri zirizo ni Sehemu ya mutsara ubomu na sehemu za ziya na visehemu vya nafasi ya 3 (sehemu ya mutsara ubomu na phat'u phozizwa ni sehemu ya eneo mutsara wa ts'ini na maeneo ga ziya, na ndulu ya mutsanga) na barabara za kuphenyera A, F,& H, C, G na J.

RAP 1b zindakala eneo ra sehemu ya 3 zirizo ni sehemu yodzibaki ya mutsara ubomu na eneo ra sehemu ya mutsara wa ts'ini na eneo ra ziya zosi zichikala ndani ya eneo ra Gurupu Renji ya Mwavumbo)
Lola Chibandiko 4)

Ko kutsamiswa chiutsumi na chimwiri kwa ajili ya kupata minda kwa hata phakale na shuhuli za ujenzi kundareha hasara ya vit'u vivi:

1. Munda/shamba
2. Mimera na mihi
3. Mbira
4. Majengo (ga kwishi na ga biyashara)
5. Majengo ga jamii (sukuli na madaraja)
6. Mizuka (1 wa jamii na 5 ya mut'u)

Athari za kutsamisa at'u
Dza vodzonyeswa kahi za muchoro phano ts'ini midzi 1,510 (984 yindayaza zaidi ya 20% ya minda ya kurima na madzumba ga kwishi ela 526 ni midzi yiriyo na amiriki a madzumba ga kwishi t'u) andatsamiswa. Gaga gandahenza konjezwa kwa wavizi wa muradi na kulola kwa hata kuziza kulairira kwa majanga ga kuzagazwa kahiri na kutiywa uchiya kwa midzi yiriyo kare k'ayidzedima.

#	Chidzidzi	Isabu ya midzi yiyiyo athirika (PAHS) *(>20% minda yotsokala na nyumba za kwishi + >20% minda na madzumba)*	Isabu ya midzi na nyumba hicheye (PAHS) *(Enye nyumba bahi- Nyumba bomu ya Kwishi)*	PAHs Otsamiswa
1	Fulugani	177	247	424
2	Mwachipa	86	33	119
3	Mpirani	67	13	80
4	Bokole	65	4	69
5	Mwache	109	21	130
6	Hanje	79	17	96
7	Vikinduni	5	35	40
8	Ziwani	30	1	31
9	Majengo	17	1	18
10	Madewani	9	2	11
11	Chigato	92	19	111
12	Chinguluni	55	30	85
13	Chigomeni	29	16	45
14	Nunguni	103	11	114
15	Mtulu	11	17	28
16	Mazera	0	56	56
17	Chigojoni	14	1	15
18	Mwatate(1A)	13	0	13
19	Luweni(1A)	12	0	12
20	Changa(1A)	11	2	13
	Jumula	**984**	**526**	**1,510**

Madhara ga kuhwalwa kwa minda

Uu muradi undakala na athari za kuhwalwa kwa minda iriyo ni chasi cha heka 1,360 zirizo na nyumba 1,394. Kahi za zizi, nyumba 1,126 ndizo zirizo kwa ukati uu zaandikishwa na ana haki chishariya kudai minda asagalamo ela nyumba 268 za zoathirika k'azidzangwe kwandikishwa. Kahi za yo minda yoandikishwa chishariya, nyumba 984 zindayaza zaidi ya 20% ya minda yao. Vivyo, andatsamiswa tsetsetse kulaa kwa eneo ra muradi na andahenzwa kugula minda midzo ya chiutsumi phat'u phanjine. Hata vivyo, midzi 142 yindayaza ts'ini ya 20% ya minda, na bee andakala na minda ya kutosha yodzosala kwaidimisa aenderere na shuhuli zao za kwaaviza chimaisha phephi na pho mutsarani.

	Chidzidzi	PAHs Zondayaza >20% za minda	PAH zondayaza <20% minda	PAHs zirizo na hati miliki	PAHs zots'ina hati miliki	Minda PAHs	Heka (Ha)
1	Fulugani	177	14	191	73	264	231.81
2	Mwachipa	86	2	88	14	102	120.46
3	Mpirani	67	6	73	10	83	79.04
4	Bokole	65	5	70	11	81	114.61
5	Mwache	109	8	117	24	141	146.2
6	Hanje	79	8	87	7	94	63.34
7	Vikinduni	5	1	6	0	6	12.13
8	Ziwani	30	4	34	0	34	37.41
9	Majengo	17	6	23	6	29	15.81
10	Madewani	9	1	10	4	14	14.46
11	Chigato	92	14	106	9	115	115.24
12	Chinguluni	55	4	59	11	70	79.37
13	Chigomeni	29	3	32	8	40	52.31
14	Nunguni	103	66	169	90	259	194.68
15	Mtulu	11	0	11	0	11	18.67
16	Mazera	0	0	0	0	0	0
17	Chigojoni	14	0	14	1	15	25.38
18	Mwatate(1A)	13	0	13	0	13	10.31
19	Luweni(1A)	12	0	12	0	12	12.77
20	Changa(1A)	11	0	11	0	11	15.54
	Jumula	**984**	**142**	**1,126**	**268**	**1,394**	**1,359.54**

Utsamiso uts'iokala wa minda

Midzi 415 yindatsamiswa chiutsumi kwa kuyaza pato ra biyashara (40 PAHs) na kuyaza mimera na mihi (375 PAHs) azikuluphirazo kahi za maisha gao ga kukuluphira minda.

	Chidzidzi	PAHs ario andakosa madzumba ga Biyashara na kukosa chipato cha bishara	PAHs Ondakosa biyashara hicheye	PAHs Ondakosa mimera na mihi hicheye	Ondatsamiswa na k'aana minda PAHs
1	Fulugani	5	1	111	117
2	Mwachipa	0	0	24	24
3	Mpirani	0	0	12	12
4	Bokole	0	0	17	17
5	Mwache	1	0	19	20
6	Hanje	0	0	31	31
7	Vikinduni	0	0	0	0
8	Ziwani	0	0	1	1
9	Majengo	0	0	5	5
10	Madewani	0	0	13	13
11	Chigato	4	0	22	26

	Chidzidzi	PAHs ario andakosa madzumba ga Biyashara na kukosa chipato cha bishara	PAHs Ondakosa biyashara hicheye	PAHs Ondakosa mimera na mihi hicheye	Ondatsamiswa na k'aana minda PAHs
12	Chinguluni	0	0	22	22
13	Chigomeni	0	0	38	38
14	Nunguni	0	0	42	42
15	Mtulu	0	0	2	2
16	Mazeras	29	0	10	39
17	Chigojoni	0	0	6	6
18	Mwatate(1A)	0	0	0	0
19	Luweni(1A)	0	0	0	0
20	Changa(1A)	0	0	0	0
	Jumula	**39**	**1**	**375**	**415**

Ufupisho wa PAHs a chihicheye (odzathirika muno) na ainjine zirizo na athari t'ide
Dza vyodzonyeswa kahi za muchoro pho dzulu, midzi 1,925 (yindatsamiswa na midzi 415 yindatsamiswa chiutsumi) ni ya chivyakwe na vivyo yindahenza wavizi na ululeri wa muradi kwa hata azize kulairira kwa madhara ga mazagazi kahiri ga chidzakoche. Yo KWSCRP yindahenda hala hala kukala o PAHs atayarishwa na kutekeleza mipango ya kudzidza shuhuli za chimaisha, andaunula kwa hata ahende mipango ya minda na alavye gurujo ra vyeti vyosi.Midzi yondatsamishwa chiutsumi kakamwe ni yiyat'u yiriyo kahi za sehemu za barabarani yiriyo yatiywa mola wa konjezwa walamu kwa hata nafasi ya kutsukulira kwa ujenzi ubomu ugodzwao na onjezeko ra magari ukati wa kujenga muradi. K'akundakala na mupangaji hebu mwenye mudzi dza chihusucho madzumba godzoathirika garigo gatambuliwa kahi za eneo ra muradi.

Midzi 527 (Midzi 385 yots'isagala at'u yindayaya na midzi 142 yindayaya yiriyo ni ts'ini ya 20% ya minda yoandikishwa) anaonekana k'aandathirika voro ni o muradi ela andaambirwa ahumire zo pesa za maripho kwendereza o weru ubomu wa minda yodzisala. Ario andayaza ts'ini ya 20% ya minda yao andakala kahi za ya anji ario andanufaika na muradi wa mutsara kwa kukala andakala phephi na o mutsara na minda yao yichikala yilolana na eneo ra chiziyo cha o mutsara.

Aa andakala ni afaidi a mwenga kwa mwenga a zo sukuli mbiphya zondajengwa, kuboreka kwa usambazi wa madzi na njira za usafiri na andahumira madzi ga mutsara kumwagira minda yao madzi.

	Chidzidzi	Enye mindaOtsamiswa PAHs	Otsamiswa na k'aana mindaPAHs	PAHs Malumu	PAHs enye minda yots'ihumirwa kwishi mufano; mbira, mizuka (Anadai mashamba)	Idadi ya HH kuyaza <20% ya minda yao	Jumula PAHs
1	Fulugani	424	117	541	85	14	**640**
2	Mwachipa	119	24	143	17	2	**162**
3	Mpirani	80	12	92	10	6	**108**
4	Bokole	69	17	86	22	5	**113**
5	Mwache	130	20	150	24	8	**182**
6	Hanje	96	31	127	11	8	**146**

	Chidzidzi	Enye mindaOtsamiswa PAHs	Otsamiswana k'aana mindaPAHs	PAHs Malumu	PAHs enye minda yots'ihumirwa kwishi mufano; mbira, mizuka (Anadai mashamba)	Idadi ya HH kuyaza <20% ya minda yao	Jumula PAHs
7	Vikinduni	40	0	40	0	1	**41**
8	Ziwani	31	1	32	10	4	**46**
9	Majengo	18	5	23	7	6	**36**
10	Madewani	11	13	24	17	1	**42**
11	Chigato	111	26	137	12	14	**163**
12	Chinguluni	85	22	107	38	4	**149**
13	Chigomeni	45	38	83	25	3	**111**
14	Nunguni	114	42	156	96	66	**318**
15	Mtulu	28	2	30	1	0	**31**
16	Mazera	56	39	95	7	0	**102**
17	Chigojoni	15	6	21	1	0	**22**
18	Mwatate(1A)	13	0	13	0	0	**13**
19	Luweni(1A)	12	0	12	2	0	**14**
20	Changa(1A)	13	0	13	0	0	**13**
	Jumula	**1,510**	**415**	**1,925**	**385**	**142**	**2,452**

Idadi ya PAHs na PAHs

O muradi undaathiri mwenga kwa mwenga 2,452 PAHs na 7,541 kulairira na kutsamiswa. Konjezera undaathiri vituo vya jamiii 8. Zizi ni sukuli ya musinzi ya Fulugani, Sukuli ya musinzi ya Nunguni, Sukuli ya Nasari/Chekechea ya Mwache, Kanisa ra JPA ra Mwache, Musikiti wa Nunguni, sipitali t'ide ya Mazera zirizo zindaathirika vyenye. Mizunguluko ya maua/kut'a/waya wa sukuli ya uphiri ya Mazera na za Bodi ya Madzi ya Pwani (CWSB) zindaathirika vichache.

Umiliki wa munda pho sukuli ya nasari ya Mwache wareha h'ewa ukati wa RAP yinatara miyo. Mwabaye mumwenga wakala unamba o munda wa sukuli ya nasari ni wakwe. O munda hata vivyo ni wa serikali ya Gat'uzi ra Kwale ario anamiliki na kuyimirira nasari yiyo. Vyasemwa kukala mwabaye yiye wakala unahenza kuvamia munda uo wa jamii na ndo mana k'ululuze za kwamba ni wakwe. Umiliki wa chipande chicho cha munda chindahakikishwa kukala ni sehemu ya uriphi kakamwe na malalamishi gogosi gandasikizwa kuchirira njira yopendekezwa ya kushuhulikira malalamishi kwa yiyi RAP na hati miliki kutambuliwa ni Tume Bomu ya Minda kutuwirizana na mabazo ga Kenya. K'ayonekana kukala gaga gandaathiri kutekelezwa kwa muradi.

	Chidzidzi	**PAHs & Vituo vya jamii**	**PAPs**
1	Fulugani	640	2047
2	Mwachipa	162	547
3	Mpirani	108	295
4	Bokole	113	271
5	Mwache	182	458
6	Hanje	146	420
7	Vikinduni	41	124
8	Ziwani	46	127
9	Majengo	36	121
10	Madewani	42	105
11	Chigato	163	458
12	Chinguluni	149	488
13	Chigomeni	111	331
14	Nunguni	318	1101
15	Mtulu	31	100
16	Mazera	102	319
17	Chigojoni	22	59
18	Mwatate(1A)	13	60
19	Luweni(1A)	14	57
20	Changa(1A)	13	53
		2,452	**7,541**
	Vituo vya Jamii	**8**	
		2,460	

Vituo vya jamii vyondathirika

#	Chidzidzi	Dzina ra Chituo	Aina ya madhara	Umiliki wa Munda/Haki (Rasimi hebu ts'irasimi)
1.	Mwache	Sukuli ya Nasari ya Mwache	Yindatsamiswa Yosi	Munda ucheri na muzozo
2.	Fulugani	Sukuli ya musinzi na nasari ya Fulugani	Yindatsamiswa Yosi	Hati miliki rasimi
3.	Nunguni	Sukuli ya musinzi na nasari ya Fulugani	Yindatsamiswa Yosi	Hati miliki rasimi
4.	Mazera	Sipitali ya Mazera	Yindatsamiswa Yosi	Hati miliki rasimi
5.	Mwache	Kanisa ra JPA Mwache	Yindatsamiswa Yosi	Umiliki ts'irasimi
6.	Nunguni	Musikiti wa Nunguni	Yindatsamiswa yosi	Umiliki ts'irasimi
7.	Mazera	Sukuli ya Uphiri ya Mazera	Yindatsamiswa Chasi	Ukuta/waya warichirana
8.	Mazera	Bodi ya Madzi ya Pwani	Yindatsamiswa Chasi	Ukuta wa mawe

Isabu ya at'u kahi za vituo vyondathirika

#	Chituo	Idadi ya At'u na habari zaidi		
		Alume	**Ache**	**Alimu**
1.	Sukuli ya Nasari ya Mwache	15	15	3
2.	Sukuli ya Musinzi na Nasari ya Nunguni	131	109	13
3.	Sukuli ya Musinzi na Nasari ya Fulugani	519	444	22
4.	Kanisa ra JPA Mwache	K'aphana rekodi		
5.	Musikiti wa Nunguni	K'aphna rekodi		
6.	Sipitali ya Mazera	Lwazu/ K'ayihumika vivi sambi		
7.	Sukuli ya Uphiri ya Mazera	K'ayindatsamiswa. Ukuta ya ua ndio undathirika ukati wa konjeza mapana barabara.		
8.	Bodi ya Madzi ya Pwani	K'ayindatsamiswa. Ukuta ndio undaathirika ukati wa konjeza mapana barabara.		

Anyonge PAHs

#	Aina ya Unyonge	Isabu ya PAHs
1.	Ajane	41
2.	Akongo muno	28
3.	Akomu (Myaka zaidi 65)	91
4.	Alemavu	25
5.	Nyumba zirizo yinalongozwa ni anache a ts'ini ya myaka 18 ofererwa ni avyazi ao na anahaki ya rasimilimali yodzaathirika (Afererwa aa ario analongoza zizi nyumba na ahatarini muno)	4
	Jumula	**189**

Mashauriyano na Ashika dau a PAPs

Mashauriyano ga mana na o PAHs na ashikadau anjine gakala mambo ga tende kahi za kutengeza RAP. Kwa kwidimisa gaga, mabaraza ga chijamii gaikwa laloni kwa hata kupata PAPs na ashikadau. O ashiriki akala ni phamwenga na maduu gatuwirizazo ga vikundi vya muradi vyoathirika na okalapho kahi za kutengeza RAP:

- Enye minda, vikundi vya chijamii, atumia a kaya, andimwa, ahumiri a madzi, sukuli na hata alavi habari. Mauzano maziho gahendeka na ashika dau tafauti kulaa kwa ukati wa mwanzo na hata mikut'ano yenye.
- Alavi habari kahi za ngazi ya Gatuzi ra Kwale- mikut'ano/mijadala yahendwa na maafisa a serikali kakamwe na Ulongozi wa k'aunti, A chirimo, Madzi na Usafi, Utamaduni na Shuhuli za Jamii, na vitengo vya minda.
- Mach'ifu a lalo- Mauzano zaidi gahendwa na mach'ifu a lalo. Njira bomu kahi za kutengeza RAP na chisha achilavya udzumbe wa mwanzo.

Muchoro uu pho ts'ini unaonyesa t'arehe makusanyiko ga mauzano gahendeka na ashikadau tafauti, phatu na namba ya atu okudza. Go makusanyiko ga mikut'ano galenga mwenga kwa mwenga PAHs kahi za maeneo ga muradi goathirika.

Mashauriyano garigohendwa ni RAP kahi za kutengeza RAP

#	T'arehe	Phat'u	Isabu ya O shiriki	Mulu me	Muche	Gurupu zo lengwa (Vidzidzi)
1.	10 Juni 2017	Afisi ya D.O Kasemeni	117	71	46	Fulugani, Mwachipa, Bokole, Mwache, Mpirani
2.	11 Julai 2017	Sukuli ya Musinzi ya Mnyenzeni	315	183	132	Chigato, Hanje, Madewani, Chigomeni, Nunguni
3.	25 Agositi 2017	Chikundi cha kulola ufuo cha Bonje	39	31	8	Avuwi na Achet'u
4.	13 Julai 2018	Mutsara wa lalo wa Fulugani	148	101	47	Chidzidzi cha Fulugani
5.	3 Agositi 2018	Kanisa ra Chimetodisti ra Mazera	170	129	41	Barabara ya kuchirira Mazera
6.	3 Agositi 2018	Sipitali t'ide ya Chigato	246	153	93	Phat'u pha kwikira chiluma. Lalora Hanje & Chigato
7.	26 Seputemba 2018	Sipitali t'ide ya Chigato	54	35	19	Phat'u pha kwikira (Yaphunguzwa)
8.	24 Seputemba 2018	Kanisa ra chimedodisti ra Mazera	8	7	1	Barabara ya kuchirira AYaphunguzwa
9.	14 Seputemba 2018	Afisi za Pwani za PMU	4	4	0	Ana siyasa ots'agulwa kahi za gat'uzi dide ra Chinango.
	Jumula		**1,101**	**714**	**346**	

Mashauriyano zaidi gohendwa ni MWS/WB mwezi wa kumi na mwenga 2018, Machi & Apirili 2019

#	Tarehe	Phat'u	Isabu ya O shiriki	Mulu me	Muche	Gurupu zo lengwa (Vidzidzi)
1.	9 Novemba 2018	Uteli wa Shalmar Dreams	49	37	12	Vilongozi a serikali bomu na gatuzi ra Kwale.
2.	14 Novemba 2018	Uteli wa Dam View Mariakani	84	70	14	Vilongozi a miji kulaa kwa maeneo gosi goathirika.
3.	16 Novemba 2018	Uteli wa Shalimar Mariakani	77	65	12	Vilongozi a maoni a RAP kulaa kwa maeneo goathirika
4.	23 Novemba 2018	Uteli wa Dam View Mariakani	86	81	5	K'amati ya mutsara
5.	11 Disemba 2018	Sukuli ya Musinzi ya Mpirani	30	25	5	Ashika dau ahusiki a Barabara na ana jamii.
6.	21 Disemba 2018	Phat'u pha kwikira chiluma/ Sipitali ya Chigato	39	39	0	Ana k'amati a PAPS na ana jamii
7.	22 Machi 2018	Sukuli ya chekechea ya Mwache	23	13	10	Vilongozi a sukuli
8.	23 Machi 2018	Sukuli ya Musinzi ya Fulugani	27	15	12	Vilongozi a sukuli
9.	23 Machi 2018	Sukuli ya Musinzi ya Nunguni	29	18	11	Vilongozi a sukuli
10.	8 Apirili 2019	ACC Kasemeni Pho Manjani	260	195	65	PAPs na vilongozi a lalo.
11.	9 Apirili 2019	AIC Sukuli ya Musinzi ya Majengo	164	118	46	PAPs na vilongozi a lalo.
12.	10 Apirili 2019	Sukuli ya Chekechea ya Ziwani ko Minyenzeni	52	36	16	PAPs na vilongozi a lalo
13.	11 Apirili 2019	Sukuli ya musinzi ya Nunguni	81	56	25	PAPs na vilongozi a lalo
14.	12 Apirili 2019	Sukuli ya chekechea ya Wanja wa Mwashanga	134	100	34	PAPs na vilongozi a lalo
15.	13 Apirili 2019	Kanisa ya PEFA ra P'emba	169	126	43	PAPs na vilongozi a lalo
	Jumula		**1,304**	**994**	**310**	

Mashauriyano na Vituo vya Serikali

#	T'arehe	Phat'u phohendeka mukut'ano	Isabu ya Oloka
1.	14 Juni 2017	Afisi ya CDA na chikosi cha CDA	13
2.	17 Julai 2017	Afisi ya DO Kasemeni na Atumia a kaya	12
3.	12 Julai 2017	Afisi ya Minda Kinango	4
4.	22 Julai 2017	Chikundi cha kulolera ufuo wa Bahari	10
5.	4 Agositi 2017	Mukut'ano wa kulola na CDA	9
6.	4 Okitoba 2017	K'amati za Muradi kahi za maeneo ga mutsara	15
7.	9 Julai 2018	Afisi za KWSCRP na Ahendi kazi ya ziada Pwani	7
8.	10 Julai 2018	Ofisi ya mwavizi wa k'amishina ko –Kazi za ziada.	12
9.	10 Julai 2018	Afisi ya Mwakilishi wadi ya Mwavumbo	6
10.	24 Seputemba 2018	Afisi kuu za Gat'uzi ra Kwale	9
11.	16 Januwari 2019	Afisi za Pwani za PMU zirizo wadi ya Kasemeni ya Mweshimiwa Anthony N. Yama	2
12.	22 Januwari 2019.	Sehemu nyinji za Muradi na Afisaa kulaa vitengo vya Urinzi kahi za gat'uzi dide ra Chinango.	5
13.	24 Januwari 2019	Sukuli ya Musinzi ya Mgandini na Afisaa a Wizara ya Ilimu.	6
14.	28 Januwari 2019	Afisi za Gat'uzi ra Kwale, na Serikali ya Gat'uzi ra Kwale, Mwandishi wa serikali ya Kwale na Afisaa Avizi Anjine.	4
	Jumula		**114**

Muchoro phapha ts'ini, unaonyesha mambo maziho ga PAHs galairirago kulaa kwa go mashauriyano.

Ufupisho wa mambo garigozulwa na Aathiriwa a Muradi.

#	Swala /Maoni	Maudzidzo
1.	Vidze ni chidze ano atalamu andamanya zo PAHs zenye kakamwe?	Phana chitabu cha muradi na ramani yihusuyo gago yiriyo yatengezwa. Aa atalamu anaidima bee kuhumira zo ramani kahi za cho chitabu kwa hata kumanya eneo rondaathirika na vivyo be zo PAHs. Chisha, ko kutara na kulavya musururu kamili wa ondathuriwa na aina ya madhara.
2.	Ni njira yiphiyo ya kutara vit'u na kuvipha thamani na kulola chijamii na chiutsumu.	O atalamu a RAP atengeza maswali ga kutarira garigohumika kutarira zo PAHs, ahende shuhuli ya kutara na kulola thamani ya vit'u. Maswali manjine gahumika kulola hali ya chijamii na chiutsumi kwa samupuli ya jumula ya at'u kahi za eneo ra muradi.
3.	Ni chidzedze undakabili muzozo/h'ewa ya minda? Kwa kukala kahi za eneo kuna kesi nyinji za h'ewa wa minda.	Kazi ya ye mutalamu ts'ikusuluhisha h'ewa ya minda ela kwika rekodi ya munda wosi ondathiriwa ni muradi na kwika rekodi ya chila muzozo ondakumbana nao. O PAPs ambwa ahumire njira za kusuluhisha hewa ya minda za chijamii zoikwa kabila ya kutara na shuhuli ya kwika rekodi ya vit'u. Zaidi, yo RAP yinanjira zoikwa za kusuluhisha h'ewa kuchirira K'amati ya kumala Mizozo na Mazagazi Maphya (GRRC) kwa hata kusuluhisha h'ewa. Chisha, Kenya yinanjira ya sheriya yiriyo yinalavya mikondo ya kusuluhisha mizozo ya minda kuchirira mufumo wa haki chisheriya. Gaga ni Koti ya Mazingira na Minda yiriyo ni njira

#	Swala /Maoni	Maudzidzo
		ya gali muno ya mwisho tse ichikala njira zinjine za chimudzini za GRM zindarimwa.
4.	Ni chidze maripho gandahendeka kwa kukala kahi za miradi yochira, enyets'i arurumika dzulu ya maripho ga ts'ini.	Cho chikundi cha atalamu a kulola china atalamu a kupima ario aandikishwa ni bodi ya kupima kwa hata ahende kazi ya kupima miyo yiriyo yaathirika dza munda, majengo, mihi na mimera, rasilimali za chitamaduni na chijamii kwa malengo ga yo RAP. Ko kuripha bee kundakala kwa kutsamiswa kosi. Yo NLC; yiriyo yaidhinishwa chisheriya yinatengeza musururu wa rasilimali na ahende enye viwango vya athari ya rasilimali zosi kutuwirizana na shariya ya NLC.
5.	Ni chidze njira yino kukala ya chihicheye tafauti na ya 2014? Hundakala na uhakika wani kukala utekelezi undahendeka ukati uu.	Serikali ya Kenya na Bengi ya Dunia agwiririra kuhakikisha kukala o muradi unahendwa dza sehemu ya duu ra malengo ga maenderero. P'esa zapatikana kare na endapho yo RAP yisira na ripoti kuchizwa, kuriphwa kundatuwiriza na kuts'imba mutsara kwanza.
6.	Muna sehemu za mana muno dza mizuka murimo ana jamii anahenda mambo gao ga chitamaduni na zizi zindaathiriwa ni o muradi. Vidze hundariphwa?	O muchoro wa mutsara ulola gaga na aheza kuziza kubananga mizuka ya chitamaduni. Hata vivyo, pharipho mizuka yindaathirika, yo jamii yindariphwa kutuwirizana na mila na utamaduni wa jamii kuchirira atumia a Kaya.
7.	Vidze jamii yino yindafaidika chidze na muradi haswa arat'u ario k'aandathirika mwenga kwa mwenga kwa vivyo k'aandapata maripho ga mwenga kwa mwenga hebu wavizi unjine?	Nafasi za kazi zindaundwa ukati wa kutengeza na ukati wa uhendikazi a muradi kwa ana jamii a lalo riro andahewa t'angambere kwa kazi zizo. Barabara za kuphenyera zindaboreshwa na shuhuli ya kudzidza maisha dza wenezi wa madzi udzo zindafaidi o at'u a lalo ra PAP na anajamaii husika.
8.	Vindakaladze chikala h'ewa yindazuka dzulu ya kugavya maripho kati ya at'u a jamii hebu ichikala PAP k'ayireri na pesa ya maripho zodzihewa.	O muradi undatengeza k'amati ya kulola malalamishi kahi za viwango mbalimbali vya muradi, virivyo vindashugulikira mizozo yosi dzulu ya maripho na mazagazi maphya. PAHs andaambirwa dzulu ya t'arehe na mut'u k'amati zindatsagulwa na kundwa ni o PAPs enye ts'ini ya ulongozi wa utawala wa lalo riro na chikundi cha muradi. Ko kundwa kwa zizi GRCs kundatuwana na mikut'ano kwa hata kwelimisha o PAPs dzulu ya lengo kwa hata aphirike malalamishi gao kwa k'amati zondzohadzwa. Ichikala andakala k'aareri, andakala huru ahumire njira zinjine za chisheriya zirizopho. Zo GRCs zindawezeshwa ni muradi kwa hata zenderere kuhenda kazi, zaboreshwa na zinahenda kazi. Zo k'amati za kutatuwa malalamishi zindaundwa kabila ya munda kupatikana na maripho ga PAHs kwanza.
9.	Vidze muradi uno undanza rini?	O muradi unahenzwa wanze kati ya mwaka wa 2019 kutuwirizana na kuchizwa kwa RAP na kuriphwa kwa PAHs.
10.	Vidze muradi undaripha mbira zodzathirika piya.	Cho chikundi cha atalamu a kulola chindarekodi rasilimali zosi zondathirika zichikala ni phamwenga na mbira ukati wa kutara na kwika rekodi na chisha maripho gandahendwa kutuwirizana na tamaduni/sheriya za dini za at'u oathirika na sheriya za NLC.

#	Swala /Maoni	Maudzidzo
11.	Kuhenza konjeza munda haswa phat'u pha kumwagira mutsanga kahi za eneo ra mutsara wa ts'ini yinaricha munda ubomu kuhwalwa kurichisa okala anajamii anadhania. Gaga gandaricha kuyaza minda ya kurima na hata sehemu ya sukuli ya musinzi ya Mwache.	Wazo riri raandikwa na ye muhusika achichirira uphya o muchoro kumanya p'esa ya dzulu ya munda undahenzwa kwa kwikira ndulu ya mutsanga na kuphunguza athari. Ro eneo chidzakoche raphunguzwa kulaa heka 500 muhadi heka 130 na vivi yo Sukuli ya musinzi ya Mwache k'ayindadhuriwa ni o muradi.

T'arehe ya mwisho

At'u ario andaphenya eneo bada ya t'arehe ya mwisho k'aandatarwa maripho hebu namuna yoyosi ya kwaviza mazagazi. Maboreshi gatengezwa kwa midzi hebu majengo zaidi gandaonjezwa ni anye phapho bada ya ts'iku ya mwisho hata vivyo k'agandatarwa kwa maripho na wavizi wa mazagazi.Kutuwirizana na OP 4.12, t'arehe ya mwisho ni t'arehe iriyo kutara kundanza. T'arehe ya mwisho yinaidima kukala ts'iku yiriyo eneo ra muradi rachorwa, mapema ga kutarwa, kuhakikisha phakala at'u ahewa udzumbe kwa ro eneo rotengwa kwa kuziba kuphenya kwa at'u na aekezi a t'amaa.

T'arehe mbiri za mwisho zaikirwa eneo ra muradi roathiriwa ni RAP 1. Yo t'arehe ya kwanza ya mwisho yakala ni 23 Julai 2017 kwa kutara kwa kwanza na kurekodi chiwango cha rasilimali yiriyo yahendeka mwanzo wa shuhuli za RAP. Go maeneo gafunikwago ni t'arehe ya kwanza ya mwisho ni phamwenga na eneo bomu na dide ra kulolera kut'a, zodzizunguluka eneo ra shuhuli na mut'u mwa kwikira madzi/ziya. T'arehe ya phiri ya mwisho yakala 28 Julai 2018 yiriyo yaanzishwa kwa sababu za kukula kwa muradi goreha kuhwala kwa minda zaidi kwa hata vit'u vinjine viphya zitoshere.

Ko kuhenda minda ya konjezera gamanyikana bada ya t'arehe ya mwisho ya kwanza kwikwa, kusemwa na kutara na rekodi ya miyo kusira. Vit'u vyo onjezerwa o muradi wa kwanza vyasibabisha kudza t'arehe ya phiri ya mwisho ni dza phat'u phakwikira mutsanga, barabara za kuphenyera, sipitali na chituo cha polisi pho ndani ya eneo ra shuhuli za mutsara.

Zo t'arehe za mwisho zatangazwa hadharani kahi za maeneo ga muradi na kwa chila PAHs. Ko kulaviwa kwahendwa ni ye mutalamu wa chikundi cha RAP, utawala wa eneo riro phamwenga na cho chikundi cha KWSCRP. Yo njira ya t'arehe ya mwisho yang'azwa kwa jamii mapema ga kutarwa nyanjani. Yatangazwa kwa jamii zoathiriwa ukati wa mikut'ano ya chijamii (mabaraza) na kwa PAHs za chivyakwe ukati wa kazi ko nyanjani. Ambirwa chividzo kukala at'u ondakwenda kwa eneo ra muradi na ario andahenda maenderero zaidi kwa minda yao yoathirika bada ya yo t'arehe ya mwisho bee k'aandatarwa kwa maripho na vivyo at'u ario anasagala kahi za eneo ra muradi bada ya t'arehe ya mwisho kuchira andatsamiswa. Yo rejesita ya miyo/rasilimali yindakala yichihenderwa magaluzo ukati wa matekelezi ga RAP dza yihenzwavo konyesa udzumbe zaidi na magaluko ga kweleweka na kurekebisha makosa gogosi hebu gorichwa.

Haki za minda na shida za enyezi kwenye eneo ra muradi

Shida za kuriti minda

Kuna malau tafauti ga minda na kuriti minda yiyo kahi za PAHs ambapho, makodza gakumiliki minda yiyo ni ga o enyezi ario uswa. Hali yiyo yindareha shida ya MARIPHO GA MINDA kwa, dza vyo vigwavyo na sheriya ya minda NLC. Kulengana na shariya chifungu cha 2012, maripho ga minda kuchirira pesa ganahendwa tu kwa mutu ambaye kwa haki undakala udzandikishwa kwenye afisi za minda na kuhewa cheti cha munda. Shuhuli ya RAP yaonyesa atu okala anamalau kuhusu uhewaji halali wa vyeti vya minda. Kulengana na ugavyadzi wa minda ni kwamba PAHs ambao andakala akwenye minda ambayo tsiyao andauswa na ahewe enye vyo vyeti vya minda yiyo.

Kaphana mutu ambaye undauswa kabila ya kuhewa maripho gakut'samiswa. Kucheleweswa kwa matayarisho ga vyeti vya minda kungeri kusababisha muradi wime ela gago gapangwa kare. Muradi waika rahisi huduma yiyi ya kuhenda haki na kumanya njira za kumalana na malau gaga ga maripho kuchirira kwa kamati ya minda ya chitaifa (NLC). (Lola Annex 8.)

Jinsia na urisi wa minda.

Kulengana na jamii ya Aduruma, anaache kaaruhusiwa kuriti sehemu za minda. PAHs ambao anahusika sana na ano mayo magungu yani achetu o fererwa ni alume ao, ni apate nao kwa sababu ana haki kulengana na ulongozi.Yiyi ni kwenda yikakala mbaya kwao. Habari mbidzo ni kwamba shirika riri rindaagwira mukono atu aa muhadi apate haki zao phamwenga na anjine. Haki za aatiriwa a muradi uu ni kwamba andalolwa kahi za mahitaji gao gosi gondakala anahenza. Kwa maana kuna atu 42 ambao ni magungu kahi za midzi yiyi ambao akwenye musururu wa hatari.Kulengana na afisi za mashauri na haki nikwamba afisi zizo zindafanya kazi phephi nao na kuhakikisha kukala apata vyeti vyao vya minda. Phamwenga na gago apate chiwango cha pesa ambazo andahewa kwa sababu ya kuvunzirwa madzumba gao. Pesa zizo andahewa kuchirira kwa namba zao za bengi chila mutu, dza vyo vigwavyo sawa na NLC chifungu cha 2012 ambacho chinahenza kudzwa kwa maripho kuchirira bengi yisemayo dzina ra ye mutu ama chikala mutu yundakala yuhicheye, (mufano ,mutu ambaye kadzangwe kuh'walwa ama kuh'wala, gungu ra chiche ama ra chyilume) ama (endapho PAP undakala uh'walwa) kwa munda ambao undakala udzatirika, ama ye mwenye munda akale ni muhusika mwenye moyo. Mutu mwenye moyo yunajumulisha mutu ye muh'wala ama chilongoziwe chikala ye muhusika ni marehemu.

Munda wa mbari wa Mwavumbo

Midzi mihahu (3) ya Munda wa Mbari wa Mwavumbo yina cheti chimwenga cha munda uo ambacho chindalaviwa kulengana na anachama a (PAHs). KWSCRP, NLC, serikali ya kauti ya kwale na serikali bomu ya chitaifa Kenya aelewana na ana t'si a munda uu wa Mwavumbo na achifikira maelewano gao kwamba chila PAH ariph'we phephi na ro eneo. Ukati wa mabambanyi ga RAP,chila sehemu ambayo yaatirika kahi za Munda wa Mwavumbo amanywa tototo na achitaminiwa vibomu na achikwa kwenye fungu ra aratu ambao andarih'wa. Anachama akala adzamba kukala eneo riro rigaviwe chila mutu phatuphe. Endapho NLC andaenderera kuripha atu ukati muradi uu phondokala unaenderera, sheriya dza yiyatu yohendwa ukati wa SGR yindatuwiwa yiyo, ambapho atu a (SGR aripha atu osi bila shida yoyosi. Dzulu ya gago atu a eneo riro ukati kazi yinaenderera andaruhusiwa kuvoya nafasi za kazi kwa ukati uo.Yiyi yinat'sanganya maripho ga mwenga kwa mwenga kwa PAPs.

Utafiti na maripho.

Mali ambazo zaatiriwa kahi za mutsara uu wa mwache ni:

- minda
- nyumba
- mihi na mimera
- Vitu vya chijamii (mbira,mizuka ya mutu binafusi na ya jamii,barabara, madaraja,sukuli na sipitali)

Mali zosi ambazo zaatiriwa zindarih'wa kwa garama yosi kwa malengo ga maripho.

Kurih'wa, kanuni na mipango.

Malengo ga RAP ni kukala chila mutu ambaye undakala udzatirika na muradi uu akale undarih'wa chividzo na kujengerwa phatu phatana pha kwishi tototo.

Malengo mabomu ga RAP NI:

- Kuonjeza sehemu za kwishi, hali ya chijamii, na hali ya utsumi, ambapho phandakal na hali komu chi upande wa mazagazi maphya yani kupatikanakwe bee anat'si andakala mikononi mwa uu muradi muhadi phondokala apata phatu kwa hata ao nao adzipate kukala ni atu muhimu sana na afaida.
- Aatiriwa osi anhwarirwa dza atu enye tende sana na kwihiwa kwenye vikao vya kupangira hali yiyi ya mazagazi dza yirivyo kahi za shariya OP4.10 na muradi VMGP.
- Atu o atiriwa ni muradi uu andasaidiywa ili aonjeze sehemu zao za kwishi ili akale andaishi tototo na koya, kwa njira tana na ya haki kuchirira yo t'samo yao kwa hata chilamutu akale kahi za hali ya dzulu.
- Kwelimisha atu na hali ya ut'sumi kuchirira minda kwa:
    - Kulaviwa kwa maripho ga vitu vyo yaya kwa garama ya kulengana na vitu vivyo;
    - Kuhakikisha kazi za mazagazi maphya zihendeka na ushauri na vilongozi a aatiriwa uhendeka kwa hata nao apate gosi gondakala ganaenderera kwa alengwa na;
    - K'waunula angalau k'waudzura nyumba zao na maisha madzo kwa aatiriwa.
- Kulavya misada ya kuaonjeza na nafasi (dza vitu vya pesa,kufundishwa na nafasi za kazi) na kuaonjeza mishahara yao adzendereze chi utsumi na midzi yao;
- Kulaviwa kwa misada ya kutibiwa kwa atu aa kwa njira mbidzo kakamwe kwa ukati ufaao, na kwishi maisha matana.

Sheriya bomu ya RAP yiyi ni dzulu ya go gahenzwago nia OP.4.12 na OP. 4.10 kulengana na;

- Maripho na mazagazi maphya ga muradi uu kwa atu ambao aatirika andawalwa ni bengi ya dunia kuchirira serekali ya Kenya na sheriya OP 4.12 na 4.10;
- Ambapho mulongozo wa Kenya una wedimi na urahisi kwa uwezo wa PAHs kuriko mahitaji ga OP4.12 na OP4.10 baruwa yindaandikwa ;

- Hali zosi za ukawaida na chiut'sumi kwa atu ambao midzi yao yauswa, andahewa kut'sagula kahi za kubambanyirwa mindzi yao kamili ama ahewe pesa .

- Muradi mulungo dzulu ya mahumizi ga pesa yiyo kuchirira kwa (mafundisho ga kuhumira pesa) kwan hata phat'sikale na mahumizi ga pesa ga voro.

- Muradi undasaidiya PAHs kwa kudza midzi ambayo yindakala yivunzwa, ngalau yudzwe vyokala yirivyo kuchirira na maendenderero na chila chitu ambacho chindakala kachipatikana kwa chila mudzi.

- Muradi uu ulenga kuhakikisha PAHs anapata faida kahi za malalo ambago gandaudzwa sawa na kufaulu kahi za ahadi zizi.

- Muundo wa RAP na majaribu gondadzilavya kahi za mipango yiyi, muradi undapamabana nago paka atu apate mwangaza.

- PAHs kwenye muradi yindatsanganywa kwa njira mbidzo na OP.4.10 na kuyihenda yikale na matayarisho na RAP ,uhuru na kwambirwa na kuhewa mazo kulengana na mulongozo ambao undareha jibu idzo sawa na jamii na shariya phamwenga na matayarisho ga RAP ichikalamo njira mbidzo ya ushauri na mila za atu aa,jamii ya (IP) na hali zao za kawaida.

- Njira mbidzo ya ushauri na jamii IP, nikukala na maerekezo na majadiliano, na njira ya mahezo kuchirira kwa marome ga aduruma (kwa luga yao ya chenyezi) kwa marome ambago gandakala gadzelewana chividzo.

- Kulengana na OP.4.10 na mutazamowe ni kukala kaphendakala na chondazuwiya atu aa kupata makalo maphya maana kuna rome idzo ra kugomba na kupanga maneno madzo kamare.

Yiyi RAP yafanywa ili kuhenda kazi za OP 4.12, kwa haki za kudzilavya na hali za makalo OP 4.10 atu a maisha ga photsi, na yinajali sana kahi za atu a maisha ga photsi , mila zao phamwenga na mazagazi maphya. Kufikira riri voyo na sehemu ya njira ya RAP marome ga aduruma gakala mwezi wa 11 na wa 12 2018 phamwenga na PAPs na vilongozi a chiduruma ili apate njira mbidzo na pia apate phatu ambapho minda yapatikana. PAPs yatsanganywa na WB, idara ya madzi ya kwale, RAP , wunulaji wa rasilimali za pwana phamwenga na serekali ya Kwale. Namba ya midzi yalavirwa chikundi ambacho chakala china ujumbe okala unalengana na zo sehemu za minda ambayo yakala ni yijengerwe ana t'si na kuhewa pesa zao. Hata vivyo habari zakala zipangwa kare kwamba yeyesi yendahewa pesa kulengana na pho phatu pha kujenga undahewa risiti yakumanyisa yiye uhewa chakwe. Kupata phatu pha kujenga PAPs yindahakikisha chila mudzi upata sehemu mbidzo yakutosha na minda yakwendereza virimo vyao.

Hali mbidzo yaikwa kwa enye kuguza na kuguzirwa be yikale ni mutu mumwenga ama ni jamii mwenga kulingana na haki ya jamii ya aduruma audzirwe nyumba zao za jadi kaya phamwenga na mizuka na hali zao za chitamaduni.

Widimiki wa kurih'wa.

Widimiki ulenga hali na phatu phodziyazwa. O aatiriwa osi akwenye widimi wa kurih'wa na kupata midzi miphya dza vigwavyo sawa na OP 4.12 na sheriya ya minda ya Kenya. Idzaphokala kuna PAHs anjine ambao anamiliki minda chinyume na sheriya ya Kenya ya kumiliki minda, atu ao andapata maripho kutuwirizira sheriya ya minda ya OP 4.123 yiriyo dzulu ya sheriya ya Kenya ya kumiliki munda.

Kwenye muradi uu atu osi ambao auswa anamanyikana dza vituwirizavyo:

1. Enye taratibu za haki za minda kuchirira njira za chitamaduni ambazo shariya ya Kenya yinaamanya.
2. Ambao kaana vibali na haki chishariya ukati kutarwa kuchanza ela ana lalamika andamanyikana kuchirira kwa shariya ya kenya kwa njira ya mupango wa midzi miphya.
3. Kuna anjine ambao kaamanyikana kwenye haki za minda ama analalamikao dzulu ya yo minda ariyonayo.

Kulengana na kutarwa kwa atua eneo riri, osi ambao akwenye PAHs kwenye mutsara wa dzulu ya mutsara wa ts'ini anamanyikana kwenye shariya za Kenya na anaphenyererana na kundi ra 1 kahi za zo zirizo pho dzulu. Njira zinjine za kuphenyera (haswa barabara A na B zinamanyikana kwenye monekano wa 2). Kundakala na kuudzirwa hasara zozosi zondakala zidziapata kahi za midzi yao.

Kurih'wa kwa minda na taratibu za kutsamiswa.

Umilikaji wa minda yiriyo phenye o muradi ni wa chibinafusi urio PAHs 17 dzulu ya 20, ambao anavyeti halalli vya kumiliki minda yiyo. Midzi mihahu 3 yondabaki yindahumira cheti chimwenga cha Munda wa Mbari wa Mwavumbo. Hata vivyo ukati matayarisho ga RAP gachenderera osi ambao andakala asazwa andarih'wa na kutaminiwa, na maripho gago gandakala mwenga kwa mwenga kuchirira kwa ana chama ambao andakala kwa PAPs.

Mila za chiduruma

Aduruma ni kahi za makabila chenda(9) ga jamii ya chimidzi jenda.Phamwenga na adigo atu aa anapatikana kwa unji kahi za Kaunti ya kwale. Manjine sabaa (7) Ajiryama, AChonyi, Arabai, Akauma,Ajibana, AKambe na Aribe anapatikana kahi za maeneo ga kauti ya chilifi.

Aduruma agavika kahi za makundi (2) mabomu ga mbari; Arima na Amwezi.

No	Amwezi.	Arima.
1	Mwakai	Achanda
2	Mwayawa	Mwanyota
3	Mwamundu	Mwabeja
4	Mwadzine	Mwalukuta
5	Mwatsangari	Mlaire
6	Mphande	Mwamkala
7	Mwachingodza	Mwachenda.

Mtu yeyesi wa mbari ya Amwezi kwa mufano, chimila unaruhusiwa kwenda kwa mbari yiyo na kuhewa munda wa kurima na kwishi bila kuripha chochosi. Mutu ni seti achirire kwa atumia ndipho ahewe nafasi ya kutema munda. Unaidima kukala huru kuphanda mimera (matsere,manga,nduma,podzo,na mbalazi) na mimera ya kudumu (myembe ,minazi,mikorosho,michungwa na minjine). Muchetu pia unaruhusiwa kuhewa mumba chikala ni mbari mwenga.Mutu yeyesi kulaa kwa Amwezi hebu mbari ya Arima chikala uhenza munda wa kurima kwa mbari undalavya kadzama ya atumia ili aruhusiwe kutema na kujenga ela kandaruhusiwa kuphanda mihi ya matunda .Yiyi ni kwasababu undakala kana haki ya munda.

Chikala mut'u wa chiche uyaza nyumbaye hebu nyumbaze kuchirira (moho ama mvula) ni seti familiaye yimujengere ta chikala nikutsakula mutu wa chibaruwa amuriphe pesa ela amujengere.

Kwa mutu wa mbari chikala unaishi kwa nyumba ya kupangisha (ama kwa mbariye ambaye wajenga tauni nyumba ya kudumu), yiye piya unafaa kusaidiywa. Achilaviwa konze ya munda wa mbari undakala bado una haki ya kutarwa maana kundakala bado kuna mimeraye pho mundani ukati ariphoishi.Undakala na widimi wa kuyilola ela wa kwishi ujenini kwa mbari yinjine yiye bee kana wavizi wowosi. Mujeni ni seti alolwe njiraze na mwenendowe kabila kadzagwe kukaribishwa kwa kukala mutu unasaidiwa kulairirana na ubinadamuwe.

Kulaira hangu katiba yanzishwe mwaka wa 2010, magaluzi gahendwa kwa sheriya ya minda, na kuchirira maripho ga SGR Aduruma ahenda ufahamu dzulu ya haki za minda chasi cha kukala kaenzi kutuwa taratibu za chimila za kumiliki minda chikamilifu. Aanzisha njira za kutengeneza vyeti vya chibinafusi kwa minda na hata vichikala kavifaa andahenza kurih'wa kwa chila hasara ya nyumba. Yiyi ni mufano, kwadze atu a Munda wa Mwavumbo anahenza kumanyikane na chila mumwenga ko kuts'amiswa kwao.

Enye minda ario na vibali na at'sio na vibali; Enye minda ondoyaza <20%> ya minda yao

#	Chidzidzi	Chiwango cha PAHs enye vyeti	Chiwango cha PAHs ot'sina vyeti	Chiwango cha PAHs ondoyaza>20 % ya minda yao	Chiwango cha HH ondoyaza<20 % ya minda yao
1	Fulugani	96	107	118	6
2	Mwachipa	63	15	62	2
3	Mpirani	39	21	47	3
4	Bokole	53	11	50	3
5	Mwache	99	25	95	7
6	Hanje	87	07	79	8
7	Vikinduni	06	00	05	01
8	Mtulu	11	11	11	00
9	Chigojoni	07	00	07	00
10	Ziwani	26	00	25	01
11	Majengo	21	7	16	6
12	Madewani	11	02	10	01
13	Chigato	87	7	77	10
14	Chinguluni	58	12	54	04
15	Chigomeni	33	07	30	03
16	Nunguni	159	81	102	66
17	Mazeras	PAHs osi a k'wenye ROW. Kakuna uhwalaji wa munda ondofanyika			
18	Munda wa mbari wa Mwavumbo	Una chibali chimwenga			
	JUMULA	**834**	**337**	**787**	**121**

Hata vivyo, RAP yiyi yi lwazu kukala t'si PAHs osi aidimao kulumba dzulu ya minda ayihumirayo na kuyimiliki. PAHs aa bee ni ana avyere a chilume na anasagala kahi za minda ya abazao ambao acheri azima na wala kaadzangwe kut'samira kahi za minda yao enye. Gaga ni maeneo ambago minda yaandikishwa na vyeti huru kulaviwa phat'sipho kujumulisha haki za ye auhumiraye kahi za vyo vibali. Kundi riri ra azagazi bee ana haki ya kudai vitu vyao dza majengo, mimera na mihi ela sharia kayiaruhusu kakamwe kudai minda. Ao anasala kahi za menzwa ya o enye vyeti ambao ao anaishi kahi za minda yao ariyoyihema kutuwirizana na mila ya urisi. Ao enye vyeti vya haki bee kaonyesha kukala andaaphoka urisi ao ario arisisa

kwa kukala mila ya chiduruma ya urisi bee kayiaruhusu kamare kuhenda gago. Phandahendwa mit'sunzu kwa hata phat'sikalepho hata na mumwenga mwenye kah za o enye vyeti vya halali yenderema kuagavya anae phatu pha kujenga ko munda upha, dza vyokala yuhenda ko munda wa pindi hebu yenderema kugavya atue zo pesa zo ndoudzirwa kulairirana na kulavya phatuphe, kwa hata aidimise o anjine k'wenda gula minda yao enye nao.Maneno gaga ganapatikana kahi za cho chitabu cha mali na vitu vivi vindaudza dza vyo dzisemwa pho dzulu.

RAP yiyi yinaonyesa kukala yinalongozwa ni chifungu cha NLC ambacho chinaudzira mali atu alavyao vyeti vya minda vyenye madzina gao. RAP yiyi yinamba, ta aratu ambao kaana minda yao enye ela ana mimera na mihi yao, ao nao audzirwe vitu vyao vyosi. Gaga ganapatikana kahi za chitabu cha miyo k'wenye Annex 3. Kesi zizi zindagombwa dza vyo yamb'wavyo kahi za para 3.3 na 9.3.

KUMBIKIRA, minda yiriyoandikishwa dza minda ya mbari hebu ya chimila dza viratu Munda wa Mbari wa Mwavumbo, haki zizi za chimila zinalamulwa ukati wa wandikishaji, na haki ya ye ahumiraye bee yinapatika kahi za sheriya ya Kenya. Mila yiyi yipatikanayo kahi za yo minda yodzathirika, yinapatikana kahi za yo sharia ya minda na atu osi ambao adzonyesha kukala andayaza vitu vyao andaudzirwa miyo yao dzavigwavyo sawa na yo sheriya ya minda; sehemu ya t'sana (V) ya sheriya yigombayo dzulu ya upatkanaji wa lazima wa maripho ga minda para 227. Haki zizi zinapatikana kahi za sheriya ya Kenya na ni seti zituwirizwe dza vyo zambavyo.

Mahumizi ga yo minda yondoudzirwa ondot'samiswa kwa ajili ya o muradi, gandagavika kanu mbiri. Sehemu mwenga yindakala ya madzumba ga k'wishi na sehemu yinjine (ambayo ndiyo bomu) yindakala minda ya kurima.

Kulairirana na majibu ga utaraji uriofanyika mwaka wa 2017, silimia 99 ya PAHs anahenza arih'we pesa, ni silimia 9 hicheye o ambao aonekana kukala ana minda minjine kure na pho phatu pha muradi ambao ao andahenza kwenda jenga tu andaphot'sama. Hata idzaphokala o PAHs adzonyesha kukala ahenza maripho ga pesa, maripho gaga hicheye bee kagakubalika t'sini ya sharia ya bengi ya dunia yigombayo dzulu ya wenyezi wa atu OP 4.10 na mazagazi maphya ga kudzilavya OP4.12 kulairirana na hatari bomu yiriyopho kahi za maripho dza gaga haswahaswa kwa atu ario maisha gao gacheri ga ts'ini dza vyo arivyo aa Aduruma.

Majadiliano zaidi ga kumanya hasara za kudzimirira mwenye na kusediywa kuts'ama.

K'wa hata kukale na k'welewa hasara zidimazo kulairirana na maripho ga pesa na ut'sami wa kudzimirira mwenye, k'waanzishwa widimiki na mazara ga ut'sami wa o atu oasirika kahi za o muradi na kuzuwiya maripho manjine ga pesa, kazi zinjine zawirya kufanywa. Kazi zizo za lenga kumanya aratu PAHs ariokala na visiku vinjine vya minda kure na pho phatu pha muradi, na vivyo kuhenza musada wa kujenga tu kahi za minda yao yiyo na pia o PAHs okala kaana minda minjine t'set'set'se, na vivyo kuhenza musada wa k'wavizwa kupata minda miphya na kujenga.

Shuhuli yiyi yafanyika kuchirira uhusishaji uriohusisha atu 913 ambao ni enye minda kahi za yo sehemu ya o muradi. Aa ni konze ya atu 1 359. Atu 446 kahi za o enye minda pho phatu pha muradi, kaahusikire kahi za shuhuli yiyi kulairirana na sababa tofautitofauti. Shuhuli yiyi yalenga enye minda bahi, kwa vivyo atu asagalao phapho at'siokala na chibali chochosi kahi za pho phatu pha muradi, kaauzirwe utu wowose kamare.Shuhuli yiyi yafanyikakahi za tarehe 26 na 30 ya mwezi wa kumi na mwenga mwaka wa 2018 kahi za vidzidzi vyosi vyoasirika

kuchirira njira ya maswali ga vikodzani kwa o PAHs. Shuhuli yiyi yeri na malengo gaga; Kumanya:

- Hesabu ya PAHs ambao aonyesa kukala ana minda minjine kure na pho phatu pha muradi. Atu aa aonyesa widimi wa kut'sama enye na kahenzere musada wowosi kulaa kwa o murada.
- Hesabu ya PAHs ario kwa ukati uu kaana minda minjine yoyosi ela adzidima kudzit'sakurira minda kure na pho phatu pha muradi na kwa vivyo anagodza kurihwa pesa zao ni atu a NLC na pia asediwe kut'sama. PAHs aa aonyesa widimi wa kut'sama enye na wala kaanzere musada wa muradi kusaidiwa kupata minda ko t'samira.
- Hesabu ya PAHs oonyesha kukala kaidima kudzit'sakurira minda hebu kudzit'samisa, hata ao bee anategemea o muradi uaimirire kwa gosi, ga kuat'sakurira minda na k'waviza kujenga na kusagala kahi za minda yiyo.
- Hesabu ya PAHs ambao kaana minda minjine yoyosi na hebu kaana haja na wavizi wowosi kulaa kwa muradi it'siphokala anahenza audzirwe pesa tu adzipange. Aa ni atu ario na njama ya kuka t'set'set'se kahi za lalo riri muhadi lalo rinjine kure na phapha. Yo meza ya sehemu ya 5.6 yiriyo kahi za go maandishi genye yinaonyesa go lairira ukati wa shuhuli yiyi.

Kahi za o PAHs 913 ouzwa, silimia 55, aonyesa mpango udzo wa kut'sama, silimia 35 ana minda yao enye ya k'wishi, silimia 20 apata kare minda ko ndat'samira na k'wa vivyo anangodzera tu arih'we pesa zao ni NLC k'wa hata at'same. Enyezi osi a maduu gaga mairi kahi za ro lalo ra muradi aonyesa kukala anahitaji wavizi wa kut'sakula minda na kwanzisha mzagazi mapya dza viratu usafiri na ut'set'saji wa mizigo. Udzumbe kulaa kwa miradi minjine ya mazagazi maphya yaonyesa kukala, chikala ut'simbaji wa mut'sara uphephe na kuhendeka, o enyezi a pho lalo ra mut'sara nanachama a PAP, ni seti andahenza kwavizwa kut'sama na kusagala k'wao luphya. Musada uu undapatikana kuchyirira RAP IT.

Silimia 45 ya atu o jibu kaana visiku vinjine vya minda na kaadzangwe kudzagula mutu mwa mazagazi maphya. Kundi riri ra PAPs rindahenza musada zaidi kahi za kut'sakula minda ya mazagazi maphya.

Andahitaji usafiri na mutu malumu yendeasedia ukati wa kut'sakula minda ya mazagazi maphya na kugomba na o enye minda.

Ni ujeri uphuphu kukala, idadi bomu ya shulili yiyi ni aratu oudzidza maswali. Kwa kukala muradi uu wa mut'sara bee ukala na muda ure wa shuhuli ya uchunguzi dzulu ya pho phatu pha mut'sara, nachama a PAP at'soshwa ni maswali na hata adzandika kuhepa shuhuli yiyo achona dza kwamba yinaayazira ukati wa kuhenda gao.

Dza vyodzonekana pho dzulu, kulairirana na mila na kut'sowa waminifu k'wa serikali yao, atu aa ahenza muno kurih'wa pesa k'wa hata adzigurire enye minda. K'wa hata hasara ziphunguke, muradi idzika mikakati ya vyo o ut'samanyiji wa kudzimirira vyo ndakala ili k'wamba yirinde mahumizi ga voro ga maripho ga pesa.

Shuhuli yiyi yindahendeka t'sini ya sheriya yambayo kukala maripho ga pesa bee gandahendeka phondokala RAP IT at'sagula njira mbidzo ya kut'sama na mutu binafusi wa PAH. Wavizi wa shuhuli yiyi undalaviwa kuchirira kwa yo timu ya shuhuli ya (RAP IT). Lola Annex 9 ya maandishi ga T OR of RAP IT-ambayo yindatengezwa luphya kwa hata yih'walane na yo RAP ya mwisho.

Iripho PAHs andakubali kudzilavira enye kwa RAP IT kusediywa, o RAP IT andatayarisha ripoti yondaonyesha hali na konyesa mwelekeo, zichikalamo taratibu za wimirizi na njira zinjine za kuhusisha na kwaviza dza vidimikavyo.

Kulairirana na ripoti ya RAP IT na utaratibu oanzishwa kwa ajili ya muradi uu, Kamati ya uhundaji kazi ya RAP (lola Annex 14 for TOR) yindalamula kumba o anachama a PAHs andahitaji wavizi zaidi na vyo kut'sama kwao vyo ndahendwa na k'wimirirwa. Chikala mwanachama wa PAHs ariye hatarini undadzilavira mwenye kut'sakula wavizi wa mazagazi maphya na chikala hatari yidonekana kweli ela majadiliano phamwenga na PAH gashinda, muhendikazi wa chijamii yundaimirira ye PAH kwa umut'semberere chila baada ya mwezi mihahu muhadi majadiliano na ye PAH phondofanyika ama LRP phondokubalika. Ichikala wimirizi wa kwendakwenda undakala kawaviza ama muda wa miezi 24 usira phat'sipho PAH paa kudza t'set'set'se, hatua zifaazo kulairirana na uhendi kazi wa kamati ya shuhuli za RAP undahendeka. T'sini ya hali yoyosi, maripho ga mali na minda yoyazwa gandarih'wa kuchirira PAPs kabila ya kut'samiswa.

Kuchirira utafauti wa makundi ga o enye minda dza vyo dzonekana pho dzulu:

Silimia 35 ya PAHs ambao aamba kukala anaminda minjine na silimia 20 ya atu ario amba kukala apata kare minda ya k'wishi na anagodza maripho ga pesa tu k'wa hata ariphire minda yiyo. Ukati wa uhakikishaji wa RAP, chadi chahendwa kuhakikisha ukweli wa PAHs o lumba dzulu ya go ga phodzulu. Upelelezi uo wahendeka kuchirira k'wenendera vyo visiku vya minda yokala anayilumbira na kuchunguza vyeti miliki. Gaga gapingwa vikomu ni o anachama a PAHs na vilongozi ao ambao amba kukala shuhuli yiyi kayedimikika muhadi shuhuli zinjine zisi za uh'walaji way o minda na mariphoge zindaphoikwa wazi. Yiyi yiaamanisha kukala, madzumba gana minga tafautitafauti dzulu ya zo pesa zondohewa na kwamba kukala chila nyumba yingehenza yike wamuziwe wazi.

Kuts'akula mazagazi maphya.

Kwa hata afaulu hatari za kuripha , muundo wa chikundi cha RAP Chichilongozwa ni ulongozi wa NLC ukati wa kuts'akula pesa zindaphirikwa kwa chila mwana PAH. Badaye PAPs andapanga mipango yakweleweka ya maripho.Yiyi yindafanyika kwa kukuza maisha madzo ga kuudzirwa nyumba zao.

Zizi LRPs zindahenza maelezo ga PAP's kwa mipango ya maripho ga pesa , musururu wa musada kuchirira PAH yinahenza maelezo kuchirira RAP IT na kuudzirwa kwa midzi kuchirira musasa wa PAH kwa hata afaulu malengo gago.

Yiyi yindahusisha RAP IT kwakumanya vipande vya minda ya PAPs ama kuhakikisha kwa PAPs kumanya mwenye munda kwa kuchirira cheti. Ama (kwa kuhakisha mwenye munda IE kuchirira sheriya za mila ya Aduruma) na kumanya chikala mwenye kuguza waelewana na PAH ama kaelewanire. Baada ya kuhakikisha gago (na chikala PAH aelewana na enye midzi kuchirira RAP IT) PAHs andaphokera maripho kulaa NLC ili kurahisisha mupango uu wa maripho.

Muchoro wa Haki

O muchoro phapha ts'ini unaonyesa haki za vitengo vyosi vya PAHs dza yirivyo kahi za RAP.

Muchoro wa Haki

#	Aina ya Hasara/ Madhara	Kundi ra at'u odzathirika	Maelezo ga Haki	Makubaliko	Kudzidza Maisha ga At'u
1.	Nyumba ya phat'u pha kwishi dza phat'u wa musinzi pha kwishi.	Amiliki a kweli a nyumba yodzathirirka akubalio kuhwala p'esa dza fidiya kwa nyumba zodzathiriwa.	**Njira 1:** Maripho ga fidiya ga p'esa kwa majengo gosi kuudzidza garama zosi kutuwirizana na utaalamu. Mugao wa fidiya ya kuyugwa 15% Myundo ya nyumba yihusiyanayo na modeli za pembe t'ahu zindaphirikwa kwa PAHs kabila ya wazo ra mwisho ra kudzijengera enye kuhendwa na wimirizi wa ujenzi nao undalaviwa dza njira yinjine. Miyo ya jengo rodzathirika yinaidima kutivywa kwa garama ya mwenye miyo kwa muda wa udzumbe wa kwamba at'u auke dza vyopangwa ni mupangilio wa muradi na kabila ya kutsamulwa. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga	**Option 1:** Maripho ga p'esa za aathiriwa a majengo godziva hebu garigo bado gaive. Majengo gosi seti gakale phapho phenye ukati wa kwanza muradi, zitambuliwe na zikaguliwe ni NLC. Mulongozo wa kuudzidza chasi cha maisha dza chigezo cha kuripha fidiya.	Mafunzo ga chifedha ga namuna ya mahumizi madzo ga p'esa za maripho Namuna ya kulola ukati wa hat'uwa muhimu za ujenzi wa majengo ga kwishi. Wavizi wa chisaikolojia undalaviwa phamwenga na maafisaa a maenderero a k'aunti (CSDO) kahi za chasi cha k'aunti. Gaga gandakala kuchirira nasaha kahi za ushirikika na miradi ya maenderero zirizoikwa ni afisi wa CSDO.
		Amiliki a kweli a nyumba yodzathirirka akubalio kuhewa nyumba dza fidiya kwa nyumba zodzathiriwa.(	**Njira ya 2:** Nyumba zondajenjwa za maripho za ubomu wa (eneo ra sakafu ropimwa hebu isabu ya vyumba) kwa chasi chibomu yikale sawa na yo nyumba ya PAHs ya p'indi, na yiriyo na nafasi yakutosha kahi	**Njira ya 2 and 3:** PAPs ario andatsagula kuriphwa nyumba na ichikala jengo roathirika rakala riphapho eneo ra muradi ukati t'arehe ya mwisho ya kutambuwa na kutibitisha kuchirira uloli wa mwisho wa miyo ni NLC.	Mafunzo ga chifedha ga namuna ya mahumizi madzo ga p'esa za maripho Usafiri muhadi phat'u phaphya pha kusagala kwa miyo yosi

		Zondajengwa ni muradi)	zaa lalo ariro mut'u utsagula mwenye ela ririro gat'uzi dide ra Chinango. Utsaguli wa muundo wa nyumba za chisawa za kuripwa zondalaviwa kwa PAHs seti zituwe sheriya za serikali za gat'uzi za ujenzi na mipangiliyo, zilole nafasi na mila na gatuwe maswala ga usalama na ugavi wavipande vya minda sawa sawa kwa chila mumiliki. Nyumba ni zijengwe kwa vit'u vya kudumu vya kut'a na sakafu na paa ya chikwelikweli. Nyumba zindabwa zisira ichikala zijengwa dza vyodzoambirwa pho dzulu na zitiywa miyango yifungayo na ndani na konze na madirisha gafungago t'ot'ot'o na yunganishwe na vit'u vyokubaliwa. Nyumba zirizo zinatimiza vigezo vya usalama, zirizo na namba na nafasi tide kwa chila mushiriki wa HH. Zizi bee zindahewa kwa PAHs osi ario atsagulwa kuriphwa nyumba bila kulola chasi cha PAHs ariphokala achishi. Ichikala phat'u phokala achishi PAHs phakala ni phabomu hebu phakala na thamani bomu hebu pha mana kuriko aphewapho, ye PAH unaidima 1) akubaliyane na MOWS dzulu ya muundo wa nyumba; na/hebu 2) alamule kuhwala baki ya p'esa tasilimu/kakamwe za maripho Myundo ya nyumba yihusiyanayo na modeli za pembe t'ahu zindaphirikwa kwa PAHs kabila ya wazo ra mwisho ra kudzijengera enye kuhendwa na wimirizi wa ujenzi nao undalaviwa dza njira yinjine. Kwa PAHs ario andatsagula kujengerwa nyumba zao ni muradi, maerekezano gatat'iya saini/chidole na o PAHs alavye	Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. PAHs osi kahi za chitengo chichi seti aonyese kukala yo minda yoathirika ni makalo gao ga musinzi.	yidimikikayo kuswa na hata vivyo garama ya wandiki na njira zosi zihenzwazo kuhakikisha kukala urinzi wa umiliki. Namuna ya kulola dza ngazi bomu kahi za kujenga kwa numba za kwishi. Wavizi wa nasaha andahewa kwa ushirikiyano na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gat'uzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira ushauri ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's

			maelezo ga yo nyumba yiriyo ni yijengwe, phat'u wa kujengwa na na ukati wa mwisho ario undatsama (Kahi za mipangilio yits'izidi myezi mihandahu 6) Miyo ya jengo rodzathirika yinaidima kutivywa kwa garama ya mwenye miyo kwa muda wa udzumbe wa kwamba at'u auke dza vyopangwa ni mupangilio wa muradi na kabila ya kutsamulwa. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga		
		Amiliki kakamwe a nyumba zodzathirika na majengo ario akahi za eneo rihendzwaro maruru ni enye kandarasi mapema hata kabila ya kwanza muradi hebu PAPs apatapho p'esa tu za maripho anaidima kujenga midzi yao ya kudumu atsame.	Njira ya 3: Kulavya nyumba za mbidzo za kupangisha za musimu zirizo na nafasi ya kutosha dza zodzathirika na zirizo kahi za eneo malumu muhadi nyumba zao za kudumu zive. Yiyi ni nyongeza kwa haki ya maripho gao kwa miyo yodathirika ts'ini ya yo RAP. Andahumira zo nyumba za musimu dza midzi/makalo muhadi nyumba zao zondatsamira zinjengwe. O ujenzi wa zo nyumba zakutsamira undalolerwa ni o muradi kuhakikisha kukala maenderero madzo ganahendwa na PAPs andahenda makao ga kudumu maruru yidimikikavyo. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse. Kwa PAHs ario andatsagula kujengerwa nyumba zao ni muradi, maerekezano gatat'iya saini/chidole na o PAHs alavye	PAHs osi oorodheshwa kukala akahi za hatari na PAPs anjine ario andahenzwa auke kulaa kwa maeneo ga muradi gahenzwago maruru kwa hata aidimise kwanza kwa shuhuli za ujenzi wa muradi kuno achikala anajenga majengo ga kudumu hebu akale na nyumba zakudzidza arizo ajengerwa kwa maeneo gao ogatsagula na minda ariyoyipata kwa mazagazi. Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. PAHs osi kahi za chitengo chichi seti aonyese kukala yo minda yoathirika ni makalo gao ga musinzi.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho Wavizi wa kupata nyumba za kupangisha na mapigi ga bei ga k'odi ya chila mwezi na mwenye nyumba ichikala gapendekezwa. Utekelezi wa maerekezano ga umiliki kwa nyumba zopangishwa kati ya KWSCRP na enye nyumba ichikala njira yodzitsagulwa ni kupangisha. Maripho ga chiukati ga chila mwezi ga k'odi na bili zosi za mahumizi kwa ukati aripho kahi za nyumba za muda. Usafiri muhadi phat'u phaphya pha kusagala kwa miyo yosi yidimikikayo kuswa na hata vivyo garama ya wandiki na njira zosi zihenzwazo kuhakikisha kukala

			maelezo ga yo nyumba yiriyo ni yijengwe, phat'u wa kujengwa na na ukati wa mwisho ario undatsama (kahi za mipangilio yits'izidi myezi mihandahu 6) PAHs atsagulao kujenga nyumba zao enye andatsama mwenga kwa mwenga muhadi mwisho wa kuatsamirako kwa ukati ukubalikao urio ts'i ts'ini ya myezi mihahu kulaa kwa kupewa udzumbe wa kutsama na na risiti ya maripho hebu dza yirivyoilamulwa. Ichikala muradi undaahenza kukala atsame mapema kurima ukati ahenzao wa kujenga o PAHs na MOWs andatiya saini/chidole maerekezano gaonyesago jumula ya p'esa zihenzwazo kujenga o mudzi ziriphe mapema kabila ya kuka amanye o mudzi uphya uripho na atenge muda wa kutosha pharipho o PAH andakala kwete kutsama tse. O PAHs andapata saliro ra maripho gao ukati atsama tsetsetse. PAHs ario k'aandaidima kutsama mwenga kwa mwenga kwenda kahi za nyumba zao mbiphya nao andapata wavizi zaidi wa kuaphirika na kaut'u kadide ka nyongeza ya mahumizi kuriaripha kwa garama zozozi zidimazo kumanyikana za kutsama (garama za ziada za kwenda kazini, kutsaidima kuphanda mimera ya mahumizi, mishahara midide hebu chipato chinjine, hitaji ra wavizi wa ziada wowosi).		urinzi wa umiliki. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa kwa ushirikiyano na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gat'uzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira ushauri ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's
2.	Majengo gokala gachihumirwa kwa shuhuli mubadala mufano, majengo ga chibiyashara.	Amiliki kakamwe a madzumba goathirika	Maripho ga p'esa kwa majengo gosi kwa garama ya kuudzidza, kutuwirizana na ulolí wa chitaalamu. Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho	Umiliki watambuliwa kwa kuchirira ululi wa mwisho wa miyo. Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho Mafunzo ga ujuzi wa chibiyashara na kuang'aza matso dzulu ya

			Myundo ya nyumba yihusiyanayo na modeli za pembe t'ahu zindaphirikwa kwa PAHs kabila ya wazo ra mwisho ra kudzijengera enye kuhendwa na wimirizi wa ujenzi nao undalaviwa dza njira mubadala. Miyo ya jengo rodzathirika yinaidima kutivywa kwa garama ya mwenye miyo kwa muda wa udzumbe wa kwamba at'u auke dza vyopangwa ni mupangilio wa muradi na kabila ya kutsamulwa. Maripho ga fidiya kwa kuyaza chipato cha myezi mihahu hebu muda wa ukati uhenzwao hasa wa kwanzisa kahiri biyashara yiyo phat'u phanjine ichikala ni bomu. Udzumbe oandikwa wa myezi mihahu wa kutsama eneo ra muradi Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga Na garama yinjine yoyosi ya kutsama dza vira phat'u wakwikira miyo, kuyaza mushahara kwa at'u a nyumba.	maripho ga fidia. Maripho ga pesa za fidiya kwa ario majengo gao gaathirika garigo gakala gasira hebu k'agasirire. Majengo gosi seti gakalepho ndani ya ro e neo ra muradi ukati wa t'arehe ya mwisho na gatambuliwe chisha gakaguliwe kuchirira uloli wa mwisho wa miyo na ukaguli wa NLC. PAP seti aonyese kukala chipato chirehwacho ni biyashara kwa jengo rodzziathirika na biyashara yihusiyanano yiriyo yinahendwa kahi za jengo kuchirira rekodi za biyashara. Pharipho k'aphana rekodi za biyashara konyesa chipato cha biyashara, chasi cha yobiyashara yoathirika yindamanyikana kwa kulolwa na majadiliyano na njira zinjine zondahendwa ni NLC/ aloli o andikishwa.	shuhuli mubadala za kureha chipato. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa kwa ushirikiyano na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gat'uzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira ushauri ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's
		Mukodishi/mupangaji	Kuriphwa kwa muda urio k'ausirire wa ukati wa kukodisha hebu p'esa ya maripho ga mwanzo hebu maripho gachimberembere gohendwa ni ye mupangaji kwa mwenye nyumba hebu p'esa zo sala ukati wa kuhwala kwa	Konyesa ukweli wa maerekezano ga kukodi kwa aishiye kahi za nyumba yoathirika seti yilaviwe. Pharipho k'aphana maerekezano rasimi, k'odi ya mwezi umwenga seti yilaviwe.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Mafunzo ga ujuzi wa chibiyashara na kuang'aza matso dzulu ya shuhuli mubadala za kureha chipato.

			munda, hebu kodi ya myezi mihahu, yoyosi yiriyo ni bomu. Maripho ga fidiya kwa kuyaza chipato kwa muda wa ukati uhenzwao hasa wa kwanzisa kahiri biyashara yiyo phat'u phanjine: chipato cha myezi 3-6(hebu ure ichikala yikubalika) Udzumbe oandikwa wa myezi mihahu wa kutsama eneo ra muradi. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse. Na garama yinjine yoyosi ya kutsama dza vira phat'u wakwikira miyo, kuyaza mushahara na pesa za kwika hebu kulavya na zinjine.	PAP seti aonyese kukala chipato chirehwacho ni biyashara kwa jengo rodzziathirika na biyashara yihusiyanano yiriyo yinahendwa kahi za jengo kuchirira rekodi za biyashara. Pharipho k'aphana rekodi za biyashara konyesa chipato cha biyashara, chasi cha yobiyashara yoathirika yindamanyikana kwa kulolwa na majadiliyano na njira zinjine zondahendwa ni NLC/ aloli o andikishwa.	Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa kupata na kupiga bei kwa kuudzidza nyumba nyumba ya biyashara.
		Ahendi kazi	Mushahara wa miezi mihahu oyaya.	Konyesa chipato hebu mushahara wa ts'ini.	Wavizi wa kwidimisa kutsama na biyashara hebu kupata kazi yinjine.
3.	Kuyaza chipato cha biyashara/ujira	At'u aphokerao chipato cha maisha (Mushahara hebu ujira) kulaa kwa miyo yoathirika dza vira kutsimba mawe na kuzola sheshe na kuhenda biyashara kahi za majengo garigo gandauswa.	Maripho ga fidiya kwa kuyaza chipato cha myezi mihahu hebu muda wa ukati uhenzwao hasa wa kwanzisa kahiri biyashara phat'u phanjine ichikala ni bomu. Udzumbe oandikwa wa myezi mihahu wa kutsama eneo ra muradi. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga Na garama yinjine yoyosi ya kutsama dza vira phat'u wakwikira miyo, kuyaza mushahara na manjine.	PAHs seti alavye tibitisho ra konyesa chipato cha biyashara hebu mushahara uriopatikana kulaa kwa rasilimali yoathirika na biyashara yoathirika Pharipho k'aphana rekodi za biyashara konyesa chipato cha biyashara, chasi cha yobiyashara yoathirika yindamanyikana kwa kulolwa na majadiliyano na njira zinjine zondahendwa ni NLC/ aloli o andikishwa. Ahendi kazi andaphokera mushahara wa ts'ini.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Mafunzo ga ujuzi wa chibiyashara na kuang'aza matso dzulu ya shuhuli mubadala za kureha chipato. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Ahendi kazi atapata wavizi wa kuaidimisa kuka na biyashara zao hebu kupata kazi dza zizo.

4.	Vit'u vya uhanda (Vyoo na mauwa ga kogera)	Amiliki kakamwe a majengo goathirika (ga mazagazi ga midzi, ga biyashara na manjine)	Maripho ga p'esa kwa majengo gosi kwa garama ya kuudzidza, kutuwirizana na uloli wa chitaalamu. Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho Miyo ya jengo rodzathirika yinaidima kutivywa kwa garama ya mwenye miyo kwa muda wa udzumbe wa kwamba at'u auke dza vyopangwa ni mupangilio wa muradi na kabila ya kutsamulwa. Wavizi wa kusafirisha miyo yao yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa kakamwe Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga.	Njira ya maripho ga p'esa yiphapho kwa ario majengo gao gaathirika garigo gakala gasira hebu k'agasirire. Majengo gosi seti gakalepho ndani ya ro e neo ra muradi ukati wa t'arehe ya mwisho na gatambuliwe chisha gakaguliwe kuchirira uloli wa mwisho wa miyo na ukaguli wa NLC. **Manya:** Enye oriphwa kare nyumba yiriyo yinajumulisha vit'u vivi k'aanda maripho gogosi ga p'esa za ziada.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri.
5.	Gaidimago kuswa na majengo manjine dza uchigo, vyaa vya mifugo na mutu mwa kuneswa madzi mifugo na manjine.	Amiliki kakamwe a majengo goathirika.	Maripho ga p'esa kwa majengo gosi kwa garama ya kuudzidza, kutuwirizana na uloli wa chitaalamu. Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho Miyo yinaidima kutivywa kwa garama ya mwenye miyo kwa muda wa udzumbe wa kwamba at'u auke dza vyopangwa ni mupangilio wa muradi na kabila ya kutsamulwa. Wavizi wa kusafirisha miyo yao (achikalamo mifugo) na yiriyotivywa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa kakamwe	Maripho ga p'esa kwa enye majengo garigo gaathirika gakale gakala gasira hebu k'agasirire. Majengo gosi seti gakalepho ndani ya ro e neo ra muradi ukati wa t'arehe ya mwisho na gatambuliwe chisha gakaguliwe kuchirira uloli wa mwisho wa miyo na ukaguli wa NLC.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri.

			Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga. Na garama yoyosi ya kutsama dza vira phat'u wakwikira miyo, nyumba ya musimu hebu garama Zaidi za kurisa mifugo.		
6.	Minda kwa makazi ga at'u ga musinzi Chipande chirichoyaya tsetsetse	Enye minda odzandikisha hebu ambao minda ya jamii ni yao pharipho jengo rotsusika raikwa kwa mazagazi ga chimusinzi.	**Njira ya 1:** Orio anaidima kudzitsamisa enye(Maipho ga p'esa ga fidiya na mipango ya kuazagaza yaikwa) Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyo yaokolwa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa kakamwe. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga. Faida iriyotambuliwa chisheriya, yichikala ni phamwenga na haki za ahumiri, kwa minda ya jamii zindariphwa kutuwirizana na sheriya zaa Kenya.	PAHs osi kahi za chitengo chichi seti aonyese kukala yo minda yoathirika ni phat'u phao pha mazagazi gao ga musinzi na vivyo ni PAHs ailikio minda minjine midzo ya mazagazi hebu aona minda minjine midzo ya midzi na anahenza ayigule ukati apata p'esa zao za maripho (kwa kuchirira njira malumu kulola ya mufumo hebu ya chitamaduni). Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. PAHs seti alavye tibitisho ra kumiliki wa chipande chinjine cha munda hebu lengo rindimwaro kutibitishwa kuphenya kahi za maerekezano garigoandikwa na muguzi wa munda chipande cha munda chidzo kabila ya kurichira p'esa za maripho. Kwa kuhakikisha urinzi wa umiliki kwa PAHs ophewa makalo maphya, Mutalamu muloli wa chisheriya undahenda u utekelezi wa maerekezano kati ya muguzi wa munda na o PAHs. Kahi za minda ya jamii (Ichikalamo gurupu renji ya Mwavumbo) mahumizi ga minda yiyo ga ganatambulika kahi za	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Kulavya musada wa garama za wandiki na njira zosi zihezwazo kwa hata kuhakikisha usalama wa umiliki. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa phamwenga na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gat'uzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira nasaha ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's

				makubaliyano ga Renji yiyo. Haki zizi zindariphwa kuchirira sheriya ya Kenya ambayo yindatuwiwa ni o muradi.	
			Njira 2: Aovizwa kutsamiswa(Maripho ga fidiya za muradi na munda na majengo gotsagulwa na kugulwa ni muradi) Muloli mutaalamu wa utekelezi wa RAP aavize PAHs ahenzao atambue minda midzo ya kusagala yiriyo thamaniye k'ayichira jumula ya p'esa zosi za maripho na yiriyo yi gat'uzi dide ra Chinango na apige bei na chisha amarigize kwa kwerekezana na aguzi, kuphirikwa kwaa p'esa kwa aguzi na chisha munda PAHs ahewe na amiliki munda chividzo. Wavizi wa kugaluza hati miliki za minda. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyo yaokolwa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa kakamwe. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga. Faida iriyotambuliwa chisheriya, yichikala ni phamwenga na haki za ahumiri, kwa minda ya jamii zindariphwa kutuwirizana na sheriya zaa Kenya.	PAHs osi kahi za chitengo chichi seti aonyese kukala yo minda yoathirika ni makalo gao ga musinzi(phanjine kwa njira za kulola za chitamaduni hebu za chimufumo) Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. PAHs osi oorodheshwa kukala akahi za hatari ario k'aamiliki munda wowosi wa kutsamira hebu aona munda udzo wa kutsamira. Aa nao ni kundi hatari ra minda ya PAHs ario andahenza kuphenyererwa ni muradi mwenga kwa mwenga ukati wa kutekeleza RAP. Kahi za minda ya jamii (Ichikalamo gurupu renji ya Mwavumbo) mahumizi ga minda yiyo ga ganatambulika kahi za makubaliyano ga Renji yiyo. Haki zizi zindariphwa kuchirira sheriya ya Kenya ambayo yindatuwiwa ni o muradi.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Alavi a usafiri aavize PAHs kuzunguluka kahi za jamii za eneo ra phephi na atambuwe minda midzo na apige bei na aguzi a minda. Kulavya musada wa garama za wandiki na njira zosi zihezwazo kwa hata kuhakikisha usalama wa umiliki. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa phamwenga na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gat'uzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira nasaha ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's
7.	Kuyaza tsetsetse munda wa kurima	Oandikishwa minda hebu ambao minda aihumirayo ni yao.	**Njira ya 1:** Orio anaidima kudzitsamisa enye(Maipho ga p'esa ga fidiya na mipango ya kuazagaza yaikwa) Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho Wavizi wa kugaluza hati miliki za minda.	PAPs seti aonyese umiliki (zitibitishwe kwa njira ya chitamaduni hebu ya mufumo) ukati wa kulolwa ni NLC Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Wavizi wa miradi ya kwendereza chirimo na mifugo yilengayo o PAHs na jamii ya phapho. Kulavya musada wa garama za

			Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyo yaokolwa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa kakamwe. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga. Faida iriyotambuliwa chisheriya, yichikala ni phamwenga na haki za ahumiri, kwa minda ya jamii zindariphwa kutuwirizana na sheriya zaa Kenya.	Maripho ga fidiya kwa kuyaza miyo na munda utengezwa mapema kabila kuswa. PAHs seti alavye tibitisho ra kumiliki wa chipande chinjine cha munda hebu lengo rindimwaro kutibitishwa kuphenya kahi za maerekezano garigoandikwa na muguzi wa munda chipande cha munda chidzo kabila ya kurichira p'esa za maripho. Kwa kuhakikisha urinzi wa umiliki kwa PAHs ophewa makalo maphya, Mutalamu muloli wa chisheriya undahenda u utekelezi wa maerekezano kati ya muguzi wa munda na o PAHs. Pharipho k'aphana rekodi za chibiyashara kutibitisha chipato cha biyashara, yo thamani ya yo biyashara yoathirika yindamanywa kwa kulolwa na mazungumzo na njira zinjine zindahendwa ni NLC/ ama aloli arioandikishwa. Kahi za minda ya jamii (Ichikalamo gurupu renji ya Mwavumbo) mahumizi ga minda yiyo ga ganatambulika kahi za makubaliyano ga Renji yiyo. Haki zizi zindariphwa kuchirira sheriya ya Kenya ambayo yindatuwiwa ni o muradi.	wandiki na njira zosi zihezwazo kwa hata kuhakikisha usalama wa umiliki. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa phamwenga na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gatuzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira nasaha ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyo yaokolwa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse.
8.			Njira 2: Aovizwa kutsamiswa(Maripho ga fidiya za muradi na munda na majengo gotsagulwa na kugulwa ni muradi) Muloli mutaalamu wa utekelezi wa RAP aavize PAHs ahenzao atambue minda	PAPs ni seti aonyese umiliki (zitibitishwe kwa njira ya chitamaduni hebu ya mufumo) ukati wa mwisho wa kulola miyo. Namuna ya kudzidza chiwango chifaacho	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Alavi a usafiri aavize PAHs kuzunguluka kahi za jamii za eneo ra phephi na atambuwe minda

			midzo ya kusagala yiriyo thamaniye k'ayichira jumula ya p'esa zosi za maripho na yiriyo zi eneo ra muradi na apige bei na chisha amarigize kwa kwerekezana na aguzi, kuphirikwa kwaa p'esa kwa aguzi na chisha munda PAHs ahewe na amiliki munda chividzo. Wavizi wa kugaluza hati miliki za minda. Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga. Faida iriyotambuliwa chisheriya, yichikala ni phamwenga na haki za ahumiri, kwa minda ya jamii zindariphwa kutuwirizana na sheriya zaa Kenya.	cha chimaisha cha dza chigezo cha maripho ga fidiya. Maripho ga fidiya kwa miyo yo yaya na minda yotengenezwa kabila ya kuswa. PAHs osi oorodheshwa kukala akahi za hatari ario k'aamiliki munda wowosi wa kutsamira hebu aona munda udzo wa kutsamira. Aa nao ni kundi hatari ra minda ya PAHs ario andahenza kuphenyererwa ni muradi mwenga kwa mwenga ukati wa kutekeleza RAP. Kahi za minda ya jamii (Ichikalamo gurupu renji ya Mwavumbo) mahumizi ga minda yiyo ga ganatambulika kahi za makubaliyano ga Renji yiyo. Haki zizi zindariphwa kuchirira sheriya ya Kenya ambayo yindatuwiwa ni o muradi.	midzo na apige bei na aguzi a minda. Kulavya musada wa garama za wandiki na njira zosi zihezwazo kwa hata kuhakikisha usalama wa umiliki. Namuna ya kulola kahi za hatua bora za kuzagazwa kahiri. Wavizi wa nasaha andahewa phamwenga na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gatuzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira nasaha ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's. Wavizi wa kusafirisha miyo yao na yiriyo yaokolwa ukati wa kuazagaza kwa o PAHs osi ario andatsamiswa tsetsetse.
9.	Kuyaza tsetsetse munda wa kurisa	Oandikishwa minda hebu ambao minda minda aihumirayo ni yao.	Ario aandikishwa hebu adzikwao: P'esa za maripho kwa thamani ya munda na garama za kugaluza. Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho. Kulavya wavizi wa garama ya kwandikishwa na nira zihenzwazo kwa kuhakikisha usalama wa mwenye munda. Kwaviza kahi za kugaluza hati miliki ya shamba.	Kwa maripho ga p'esa tasilimu, at'u seti aonyese umiliki na faida (kuchirira njira ya chitamaduni hebu chimufumo kutibitisha) ukati wa kulola miyo lwa mwisho. NLC yindahenza kutibitisha mut'u/at'u kakamwe ario adzidzilavya kukala munda odzathirika ni wakwe na yilavye manoso kwao kutuwirizana na sheriya za minda. Kahi za minda ya jamii (Ichikalamo gurupu renji ya Mwavumbo) mahumizi ga minda yiyo ga ganatambulika kahi za makubaliyano ga Renji yiyo. Haki zizi zindariphwa kuchirira sheriya ya Kenya ambayo yindatuwiwa ni o muradi.	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Mupango wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. Miradi ya kukuza chirimo na mifugo yilengayo zo PAHs na jamii husika. Namuna ya kulola kahi za viwango vibomu vya mazagazi mapya.

			Ushuru na k'aro, na garama za wandishi kwa kwandikisha miyo zonjezwe kahi za kulola na ziriphwe mwenga kwa mwenga.		
10.	Mimera ya musimu	Enye minda yiriyo na mimera.	O muradi undahenda rorosi kuhakikisha kukala minda yihwala bada ya mimera ya musimu yivunwa. Kahi za mazingira gago, kaphanndakala na maripho kwa mimera ya musimu yondariphwa. Pharipho mimera yaphandwa dza sehemu ya chirimo cha chila mwaka kahi za eneo ra muradi na munda unahenzwa mapema hata kabila ya kuvuna, enye mimera andapata: P'esa tasilimu: mimera yodzibanagwa yindariphwa kwa p'esa dza mimera yodzikomala kutuwiriza bei yokubaliwa na iriyo inaikwa chila mwaka kulingana garama ya utsamiso ya Wizara ya Chirimo kutuwirizana na bei za sokoni na konjeza garama ya kuhenda gago. Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho.	Enye mimera yitambuliwe kuhumira ulolі wa mwisho ni NLC na kutibitishwa ni RAP IT	Mafunzo ga chifedha na mahumizi madzo ga p'esa za maripho. Mupango wa kukubalika wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia. Miradi ya kukuza chirimo na mifugo yilengayo zo PAHs na jamii husika. Mafunzo ga ujuzi wa chibiashara na kung'azwa matso dzulu ya njira mubadala za shuhuli za chipato. Namuna ya kulola kahi za viwango vibomu vya mazagazi mapya.
11.	Mimera ya kudumu (Yichikalamo matunda na mihi ya chiutsumi)	Enye minda yiriyo na mimera	Maripho ga p'esa kutuwa garama ya maudzidzi zoikwa ni Wizara ya Chirimo na Mambo ga Misuhu ga Kenya kwa mihi ya mimera/matunda na mihi ya chiutsumi/ yihumikayo dza dawa kulingana na bei za sokoni na konjeza garama za kuhenda yo bishara. Maripho kulingana na chiwango cha kukula hebu ubomu wa viwango Maripho ga Kuyugwa ga 15% ya p'esa zosi za maripho.	Mimera hebu mihi yiriyopho ukati wa t'arehe ya mwisho na iriyotambuliwa kuchirira ulolі wa mwisho kwa NLC na yichitibitishwa ni yo RAP IT	Mupango wa kuudzidza Chiwango cha maisha dza chigezo cha maripho ga fidia.

12.	Kuzuiywa kwa kufikira rasilimali na sehemu za kuburudisha za muho wa Mwache	Ahumiri a rasilimali na sehemu za kudziburudisha.	Muradi ushuhulikire mambo ga kuzizwa at'u kuchirira kuboresha eneo za rasilimali mubadala hebu kugaluza chanzo cha rasilimali kwa kulavya vyanzo vya madzi vinjine kwa midzi zirizo zitegemea Muho wa Mwache dza phat'u pha kutimiza shida zao za madzi ga midzini. Phiri, atengeze sehemu zinjine za maburudisho kwa zo PAPs na jamii husika ariokala achihumira Muho wa Mwache dza eneo ra kojerera hasa kwa anache adide ario chila ukati anaonekana anabuta munya/anaojerera vivani mo muhoni.	At'u ario anahwala rasilimali dza mihaso,nyasi za kuvimbira, mbao na vyoga na anache a chilume na atumia anaojerera muho wa Mwache na achet'u afulao nguwo na kuheka madzi kulaa pho muhoni.	Kudzihusisha kahi za miradi ya kudzidza chipato cha maisha kwa hata kudza chividzo chipato cha maisha kwa viwango vya mazagazi ga mapema. Yiyi yinaidima kuhusu kulavya njira yinjine ya kupata rasilimali(dza mitse na mut'u mwa phephi mwa madzi)
13.	Kuyaza kazi za kurima	Ahendikazi a kurima	Mushahara wa myezi mihahu oyaya uamnyikanao hebu mushahara wa ts'ini kamare, wowosi urio ni ubomu.	Apatao mushahara kwa kurima mundani.	Wavizi wa kwedimisa kuka na mwajiri hebu kupata kazi dza yiyo.
14.	Muradi wa kwamiza ario kahi za hatari	PAPs zosi kahi za eneo ra muradi zinatsukurirwa dza zirizo kahi za hatari kwa sababu ya uchiya na vivyo aikwa kahi za wavizi wa kudzidza maisha. Chikundi chichi chinahadza PAHs ziziro kahi za hatari zinjine zirizo zindahenza mashugulikiro ga chihicheye. At'u ario kahi za hatari na familiya zirizo zindaona ukomu/k'azindaidima kutsama dza vira at'u	Muradi wa wavizi wa kutsamisa ots'idzedima kwa at'u malumu kutuwirizana na ukaguzi wa muradi, ichikalamo:- Kupewa chipaumbele kudzotsanya na kutsukulwa muhadi phat'u pha kutsamiswa. Kuzingatiya kwa maripho ga miyo. Wavizi kahi za mupangiliyo wa maripho ga fidiya. Kuzagazwa phephi na at'uo hebu majirani a p'indi kahi za mazagazi mapya kwa hata mwenderere kwavizana yidimikikanavyo.	Yatambuliwa kuchirira kutara kwa mwisho kutuwirizana na vigezo vyokubalika vya muradi kwa ario kahi za hatari,	Arioavizwa spesheli muhadi mindani miphya. Wavizi zaidi wa kwenda, kupakiya na kutsereza uhenzekapho. Wavizi unjine uhusiyanao na tsamo(Mufano, Musada wa madawa) uriotambuliwa ni ahendikazi a kwaviza. Wavizi wa nasaha andahewa phamwenga na Maafisa a Maenderero ga Chijamii a Gatuzi (CSDO) kahi za chiwango cha kaunti.Uu undachirira nasaha ushirikiyano na miradi ya chimaisha yiriyopho ts'ini ya afisi ya CSDO's. Wavizi wa usafiri kwa miyo yao na

		akomu (Ario na zaidi ya myaka 70) ario anashida za chimaumbile, ario akongo muno, oferewa na mayatima ario ts'ini ya myaka 18.			miyo yiriyookolwa ukati wa ts'amo na mazagazi kwa PAHs osi ario andatsamiswa tututu. Kulola mayatima kuhakikisha kukala apata na adzandikisha sukuli bada ya kutsama. Ario alemavu(PWD) na ario athirika na Virusi vya UKIMWI aidime kufikira misada kahi za makazi gao maphya. Ajane, mayatima na osi oathirika ario kahi za hatari apate wavizi kuchirira ulongozi wa pho phephi nao na familiya kwa kupata vyeti vya kwandikisha minda. Kutsamiswa kwa ajane, mayatima na at'u ario kahi za hatari kuhendwe na apewe tangazo riro ra kutsama kwa muda udzo. Aavize na alole mayatima kuhakikisha kukala anache aa adzuya sukuli bada ya kutsama na ahakikishe kukala ariphya. Aa ario kahi za hatari dza ario akango chiakili, alemavu, akomu, akongo abomu, aidime kupata udzumbe na nafasi. Kulola mazagazi maphya ga ario kahi za hatari dza; mayatima kuhakikisha apata baruwa za ts'amo za sukuli; Ario na Virusi na akongo a ukongo uts'iphola anafikira matibabu na alemavu aandikishwe na afisi wa APDK.
15.	Mbira/Mbirani	Familiya na ana ana jamii.	Kutsamiswa tsetsetse kwa mbira (Kufukula mbira, kusafirisha na kuzika	Mbira zimanyikanazo zotambuliwa ukati wa kutengeza rekodi ya miyo, na /hebu	Vifaya vya anakandarasi/ magari ya kutsimba gandatsamisa mbira ukati

			kahiri) muhadi mbirani kotsagulwa kanda ya eneo ra muradi hebu kwa minda ya PAP ya kutsamira kutuwiriza na mut'u mwenye ahenzavyo. Maripho ga p'esa kwa chiwango/mbira Chondaikwa ni NLC kwa mashauriyano na PAHs na ahendi kazi a muradi. P'esa zizi zakusudiwa kwaviza zo PAPs na jamii zoathirika ahende sherehe za chitamaduni ukati wa kutsamisa mbira. Zizi kakamwe zavoywa ni zo PAPs ukati wa mikut'ano tafautitafauti wa mashauriyano. Ushuru na karo, na garama za kudzandikisha kwa kwandikisha kwa miyo/rasilimali ni zonjezwe dzulu ya ukaguzi na ziriphirwe mwenga kwa mwenga	kumanywa kuchirira uloli wa utamaduni. Mbira zirizo kazitiyirwe mola zomanywa chibahati kazindahenderwa wavizi wa sherehe na zindashugulikiwa kulingana na yo njira ya kumanya chibahati kahi za Mupango wa kwimirira miyo ya chitamaduni.	gavoywani zo PAPs hebu ana jamii
16.	Mizuka	Familiya na ana jamii	Kutsamiswa tsetsetse kwa mizuka kahi za sehemu zodzitsagulwa kanda ya roe neo ra muradi. Maripho ga pesa kwa chiwango/muzuka chondaikwa ni NLC kwa mashauriyano na Atumia a Kaya na ahendi kazi a muradi. Pesa yiyi yakusudiwa kwaaviza zo jamii zirizo athirika kwa hata zihende sherehe za chitamaduni ukati wa kutsamisa mizuka. Ushuru na karo, na garama za kudzandikisha kwa kwandikisha kwa miyo/rasilimali ni zonjezwe dzulu ya ukaguzi na ziriphirwe mwenga kwa mwenga	Mizuka yotambuliwa ukati wa kulola miyo na/hebu yichithibitishwa ukati wa kulola miyo ya chitamaduni. Mupango wa kwimirira miyo ya chitamaduni seti yituwiwe.	K'aphana
17.	Hasara yosi kakamwe ya kutsama	Osi	Wavizi wa vit'u, maripho madide madide, kuyaza pato hebu konjezwa kwa maripho	Hakikisha kukala kukala PAPs zirizo rasilimali zao zabadilishwa hebu LPR	

			ga mushahara, konjezeka kwa garama zonekanzazo, na kukosa kukosi kuriko kunaidima konyeswa kulairirako ukati wa kutsama na hata chimbere cha kumarigiza shuhuli za kuudzidza na zirizo k’azijumulishirwe kahi za maripho ga pho dzulu. Gaga maripho ga wavizi ga ukati wa kutsama seti gamarigizwe p’orep’ore ukati hali ya chipato cha kudzikimu chimaisha chidzuya t’ot’ot’o.	zinahwala muda ure kurima myezi mihahu hebu ario agwirana na garama zaidi ya kutsamiswa andapata wavizi udzo ukati wa kutsama na kuriphya kwa hasara.	

Kuhikirahikira na Kut’at’ua Malalamishi

Lengo ra RAP Kushugulikira na Kut’at’uwa Malalamishi (RGM) ni kulavya njira mbidzo na zakutuwika kwa hata chila malalamishi gaunukago kulaa kwa utekelezi wa yiyi RAP ganaidima kusemwa. Malalamishi ganaidima kusemwa ni mut’u hebu nyumba yodzathirika, mwanalalo/jamii, vivyo malalamishi ganasikizwa na kut’at’uliwa. GRM yihendayo kazi nikuhendwa kuchirira njira za chijamii, njira zinjine za kusuluhisha zirizo ni sawa na mbinu mbidzo na zirizo zinatuwa mahitaji ga OP. 4.12 kabila ya kutuwa njira rasimi za chisheriya (mufumo wa chisheriya) yiriyo yinabaki haki ya chila mut’u yedzathiriwa kahi za lalo ra muradi. Utat’ui kahi za viwango vitsano vya malalamishi vimumu kahi za yiyi RAP kuhakikisha mauyiri madzo ga kusuluhisha malalamishi. Viwango vya malalamishi ni dza:-

1. K’amati ya at’umia ya kut’at’uwa shida za minda.
2. K’amati ya lalo ya kusuluhisha malalamishi.
3. K’amati ya gat’uzi dide ya kusuluhisha malalamishi.
4. K’amati ya k’aunti ya kusuluhisha malalamishi.
5. Kuhumira njira za chisheriya- Koti ra chimazingira na minda. Koti ra chimazingira na minda raikwa kutuwirizana cha sheriya na chifungu cha 2012 cha Mazingira na Minda na chinasuluhisha mambo ga minda na PAHs zindakala huru kurema GRM muradi na kuhumira mufumo uwiryao wa chisheriya ukati wowosi.

Mipangiliyo ya RAP ya chimundo na Kuhenda

Yo RAP yindatekelezwa ndani ya mupangiliyo umwenga, vikundi vinji vya nidhamu kahi za viwango tafauti. Mutsanganyiko wa taluma- vitengo vya serikali kahi za gat’uzi dide, gat’uzi rosi na viwango vya serikali bomu ya its’i, vitengo vya chiufunzi na k’ampuni za kulola kwa KWSCRP zindashirikishwa kahi za kuhenda RAP dza yirivyo kahi za ufupisho phano ts’ini.

a) **Serikali Bomu- Wizira ya Madzi na Usafi**

   Wizara ya Madzi na Uhanda (MoWS), kuchirira Urinzi wa Madzi wa Kenya na Muradi wa mambo ga Anga (KWSCRP) yindakala na malaka ga kuhenda RAP na kushirikisha hebu shuhuli ziganazo na zizo. MoWS yinahusika kahi za kukusanya p’esa kulaa kwa Mufuko wa Serikali (NT) na kutsakula misada ya p’esa pharipho phanafaa kwa ajili ya kutekeleza yiyi RAP. MOWS yap’ewa p’esa ni serikali bomu kwakuhenda RAP na vivyo achilavya chasi cha p’esa kwa NLC kwa hata ariphe duu ra kwanza ra PAHs kulingana na sheriya ya 2012 ya T’ume ya Minda (NLC)

b) **KWSCRP- Chitengo cha Kutekeleza Miradi cha serikali bomu na Vitengo vya Kutekeleza Miradi.**

   Yo KWSCRPT yina ahendikazi akudumu akalao NPMU Nairobi na afisa mumwenga wa Maenderero ga Jamii ariye yukala Afisi ya Pwani ya Kenya yani Mombasa. Aa atalamu 3 akala achihusika mwenga kwa mwenga kahi za kwaviza na kulola ye mutalamu wa RAP kahi za matayarisho ga Mutsara wa Mwache RAP na vivyo ana ujuzi unji wa mambo ga jamii ya Duruma na mutsanganyiko ya mambo gao ga minda. Aa atayarishwa chividzo kwa hata aavize yo jamii ya PAP ukati yo RAP yinatekelezwa kuhakikisha kukala ondatsamiswa osi andakala na midzi yao miphya. PMU vivi yinaandika mutalamu mumwenga wa Mawasiliyano na mumwenga wa Maswala ga Jamii. Aa atalamu a konjezera andakusanywa murat’u laloni mwa muradi ukati wa shuhuli za kutsamisa at’u zandzapho. Chichi chikundi cha atalamu PMU andaaviza maneja na ujuzi uhenzekao na

kwimirira chividzo kuhakikisha kukala RAP yinatekelezwat'o. Mikut'ano ya PMU yosi yinalongozwa ni Mubomu wa Miradi.

c) **Chitengo cha Kurinda Utekelezi wa Muradi**

Konjezera, PIU yaundwa na malengo kakamwe ga kwimirira na kwaviza shuhuli zihusiyanazo na utsimbi wa Mutsara wa Mwache RAP ukali wosi. Cho chikundi cha PIU chindakala na at'u 44 ario ni phamwenga na ahendikazi o dzihadzwa pho dzulu kahi za PMU, ahendi kazi kulaa CDA PIU, Kwale PIU, chikundi tekelezi cha RAP na chikundi cha atalamu a RAP a Mambo ga sheriya na K'amati ya Malalamishi ga kutsamiswa. (Lola Chibabandiko cha x 11 PIU)

Cho chitengo cha Kurinda Matekelezi ga Muradi chindakala chikundi chibomu cha uhendi na chindalongozwa ni o atalamu a kurinda Maswala ga jamii ya yo NPMU. Yatengezwa bada ya kukala lwazu kukala kundakala na shuhuli nyinji zigwereranazo na zizo ukati wa shuhuli za RAP, zirizo ni seti zihendwe mapema hata kabila ya kwanza kwa ujenzi na maenderero ga sehemu zinjine za matekelezi ga RAP. Yo PIU vivi yinagodza kuchizwa kwa RAP kwa hata yanze.

Go mahendi ga RAP gandakala na jukumu rosi ra kuhenda kazi zosi za chila ts'iku za shuhuli za midzini kuhakikisha kukala maripho ga chi ukati na mauki na hata mazagazi kwa midzi yoathirika.Mumwenga wa saroveya wa ro duu unahenda kazi phamwenga na NLC kuko afisi bomu ya Nairobi na ya Kwale kwa hata kukale na ukaguzi udzo wa chi ukati wa umiliki wa minda na kutengeza maripho ga PAP. Ajuzi a mambo ga jamii andahakikisha kukala o PAPs osi anamanya na alavye makaratasi gosi garigo ganahenzwa kwa NLC kwa kwidimisa maripho ga PAP.

Chikundi chinjine cha kurinda apimi na atalamu a mambo ga jamii a PIU andaaviza kahi za njira nyinji kutuwiriza o mufumo wa PAP uchilongozwa ni mubomu wa chikundi na ulorezi wa atalamu a marindi ga jamii.

d) Muloli wa maphokezi ga RAP

Uu muradi uhusisha muloli wa mambo ga chisheriya garigo kwa hata alamule shida dzulu ya haki ya umiliki wa minda garigo muhimu dzulu ya malaka ga maripho ga NLC. Yuyu muloli unahenzwa aavize midzi yosi yondaathirika (PAHs) na mambo dza kutsakula cheti cha umiliki wa minda, alamule mambo gago na apate vyeti vyao vya minda kwa hata apate maripho gao dza yihenzavyo sheriya ya NLC 2012. Ye muloli wa RAP undakala unalavya habari kwa KWSCRP/NPMU. Lola TOR chibandiko 8.

e) Chikundi cha Kuhenda RAP

Chikundi cha kwandika at'u cha kutekeleza RAP ario phamwenga na kazi zinjine andaaviza kukuza na kutekeleza Mipango ya kudzidza chasi cha maisha ga mudzi (LRPs) na LRPS za chijamii ukati pharipho PAHs nyinji zikubali kutsama na kusagala phamwenga; Alavye wavizi na aavize kahi za kutsamisaPAHs kutuwirizana na vyoahenzavyo enye na malagano dza yirivyo andikwa kahi za RAP; Aidimishe shuhuli za kumanya na kupata minda kwa PAHs ario anahenza apate minda na k'aaidimire

kumanya sehemu zizo; Alavye mafundisho ga chifedha kwa PAHs mapema hata kabila ya p'esa za maripho kwa hata aidimise maripho gao; Alavye nafasi za mafunzo ga chibiyashara na chiujuzi kwa PAHs; Ahakikishe kukala shuhuli za kuhenda maisha gakale madzo za muradi na faidaze zindaejemera jamii, dza vira barabara mbidzo, shuhuli za kumwagira madzi mimera na kureha madzi gosi gahendwe ts'ini ya muradi' kuhakikisha kukala wavizi zaidi unapatikana na unalaviwa kwa at'u ario anadima kwathirika voro na muradi uu. Atengeze mulongozo wa kuhenda kazi wa RAP na bajeti zao za sawasawa. Ye muloli wa RAP undalavya dzumbe kwa ye mubomu wa muradi wa KWSCRP kuchirira Mutalamu wa Murinzi wa Chijamii. Lola ToR **Annex 9.**

f) K'amati ya kut'at'uwa malalamishi ga kutsamiswa na mazagazi.

K'amati yiyi yindatengezwa kahi za viwango tafauti na yindakala ya wavizi ubomu kahi za kulamula malalamishi chividzo na kwa ukati konjezera mahumiri ga koti ra jamii.

g) K'amati bomu ya utekelezi wa RAP

Arivyo anji ahusikao na utekelezi wa yiyi RAP na namuna mipango iriyo p'esa za maripho zindalaviwa ts'ini ya yiyi RAP, kunahenza ashika dau anji ahuike na mahendi ga wamuzi. Kwa vivyo, utekelezi wa RAP undaimirirwa ni k'amati bomu iriyo yindalongozwa bu GAvuna wa gat'uzi ra Kwale na yo KWSCRP yilavye mwandishi. Yo k'amati yindahusisha CDA, gat'uzi ra Kwale, KWSCRP, NLC, wizara ba minda na mipangiliyo, na chikundi cha utekelezi wa RAP. Yo k'amati bomu yindalavya nafasi ya kusuluhisha shida zirizo zi dzulu ya utekelezi wa RAP. Konjezera, yo k'amati yindalavya kwa chikundi cha utekelezi wa RAP na ulongozi wa namuna ya kwenderera na kesi maalumu pharipho PAH yinalazima na kudzilavya kwa Mipango ya Kuudzidza Maisha kukala ni chizingiti cha mwanzo cha kulavya p'esa za fidiya. Zo TORs za yiyi k'amati zi Chibandiko xx 14.

Mupangiliyo wa utekelezi wa RAP

Ukati wosi wa ujenzi ukadiriwa ni myezi 34. Hata vivyo, utekelezi wa muda wa RAP na ukati wa shuhuli undakala ts'i ts'ini ya myaka mitsano kakamwe muradi wa kudzidza maisha ga at'u urio undaenderera zaidi ya ukati wa ujenzi wa muradi.

Kulolera

Kulolera ni chit'u muhimu kwa yiyi RAP. Kundakala na malorezi ga aina mbiri, ga ndani na ga konze.

a) Maloleri ga ndani na malavi ga udzumbe

Yo RAP yinahenza Marindi ga PIU kwa hata aenderere kuhusisha, maloleri ga chibinafsi ga chindani ga shuhuli zirizo zi dzulu ya matokeyo ga voro. Kwanzira mwanzo ya kazi za mwanzo mwanzo na hata ukati wa ujenzi wa Marinzi ga PIU undakala na jukumu ra kulolera ujenzi wa majengo ga malalo ga kutsamisira na andaanzisha chikundi cha kulolera kwa malengo gaga. Ye muhendi kazi muloli undalavya udzumbe hipha na hipha kwa chitengo cha KWSRCP na NPMU. Kudzilola kwa chibinafsi na malavi ga udzumbe

ga PIU kwa KWSCRP yinadhamiriwa kukala njira bomu (ela ts'ichila chit'u) ya kuhakikisha kutuwiwa kwa gosi gahenzwago.

- **Kulolera shuhuli za ujenzi**
  Zo PIU zindahenda chila ukati, maloli go gahenwago ga shuhuli za chimazingira na chijamii ga akandarasi chividzo na maelekezo ga Chimazingira, Chiafya na Chiurinzi za RAP, Mufumo uriochizwa wa maimiriri na maloli ga Chimazingira, mipango midide na mipango kakamwe ya chimazingira ya pho phat'u pha muradi yodzitengezwa ni akandarasi. Akandarasi andahenzwa alavye udzumbe kwa ISC dzulu ya maenderero, mufumo wao wa maloleri na data za maloleri chila mwezi.

- **Maloleri ga shuhuli za kuzagaza at'u upya.**
  Kwa hata utuwe ukweli wa athari za chijamii za shuhuli za mazagazi, zichikalamo kufidiya kwa midzi yoathirika, maloleri madzo na kupata majibu ga uloleri gandahendeka. Muradi undalenga kupata mazagazi gosi kahiri na shuhuli za kudzidza maisha ga at'u mapema chividzo hata kabila ya matokeyo kulaa ukati wa ujenzi. Zo PIU andalola ts'i maendereroge t'u ga mazagazi ga at'u kahiri na shuhuli za kufidiya kwa midzi yoathirika chinyume na maelewano, ela hata vivyo kulaa kwa shuhuli za kudzidza na maenderero.

b) Maloleri ga konze na kuhuma udzumbe.

- **Muloli wa RAP**
  Muradi undaandika Muloli wa RAP(Kwa ataalamu) ariye undahenda maloli ga konze dza mwengayapho ya kazi zao za musinzi. Ye muloli wa RAP undalola utuwi na ukamiliki wa uloli. Umuhimu wa maloleri ni kumanya kumba o muradi ukamilisha maelewano ga RAP na ganaidima kulaviwa kwa majukumu ga chidzakoche. Vivyo, go maelewano ga chihicheye gandalola dzulu ya uchiriri wa maelewano ga RAP, sheriya zihenzwazi za Kenya na za WB.
- **Kulavya ripoti ya uloli**
  KWSCRP yindakusanya uloli wa ndani na matokeyo ga chimusinzi kulaa kwa uloli wendererao na hat'uwa zodzihenzezwa zihwalwe kusuluhishira mambo gososi gauzukago ukati wa kulola. Yo ripoti ya chila mwezi yamaenderero yindahenda halahala kukala mambo muhimu ganabadilishwa maruru. PIU yindatayarisha ripoti za uloli za chila myezi mihahu, viloli, na mufumo undahenzwa ni Bengi ya Duniya, na maenderero ga kutekelezwa kwa RAP chisha yiphirike kwa Bengi ya Duniya kwa hata yilolwe.

- **Chikundi cha Atalamu a chihicheye cha Chimazingira na mambo ga chijamii.**
  Yo KWSCRP yindaandika ataalamu a Mazingira na Chijamii(E&S) ario andahenda kazi na Ataalamu a Mitsara (DPE) kwa hata: Ahakikishe kukala mambo gosi ga chimazingira na chijamii garigo ganaidima kubanaga muradi ganalolwa; (b) Alavye uloli wa chihicheye wa stakabadhi za urinzi na alavye ushauri wa kutayarisha na kutekeleza urinzi.(c) Alavye chasi cha dzulu cha ushauri na mwelekeo wa kwaviza t'ot'ot'o na uhakika kwa E&S kwa kwimirira mambo garigo gandabananga muradi na

(d) ashiriki ujuzi wa chitaalamu na ufahamu kwa hata kutsangira kahi za magomvi na aloli, Serikali ya Kenya(Serikali Bomu na ya K'aunti), KWSRCP/NPMU, PIU na ashikadau anjine.

Kufunulwa kwa RAP
Yo RAP yindalaviwa na chiryomo cha Chizungu ela o ufupishowe (Ts'iyachitaluma) yindatafusiriwa kwa chiryomo cha Chiswahili. Kakaratasi ka Muradi kandatengezwa ukati wa kutekeleza ichikala (a) maelezo mabomu ga muradi; (b) Usawa wa chitswa chidzo cha muradi; (c) Utaratibu wa utekelez; (d) Namuna ya kut'at'uwa malalamishi na namuna vyondahenda kazi; na (e) Njira za kulola RAP kwa ukati.

Kulavya kundakala kahi za mutandao kwa vitengo vivi:
a) KWSCRP
b) Chitengo cha maenderero ga Pwani.
c) Wizara ya madzi na Usafi
d) Serikali ya Gat'uzi ra Kwale
e) Bengi ya Dunia

Karatasi zenye zindalaviwa kwa afisi zizo na karatasi za konjezera zindapatikana mumu:
a) Afisi ya Nairobi wa KWSCRP
b) Afisi ya Pwani wa KWSCRP
c) Afisi ya CDA
d) Afisi bomu za Gat'uzi za Kwale.
e) Afisi ya mukandarasi
f) Afisi ya gat'uzi dide ra Kwale
g) Malalo gosi garigoathiriwa ni muradi
h) Malalo ga wadi gosi garigoathiriwa ni muradi.

Bajeti ya RAP
Bajeti yosi ya maripho ya utsamo ni Kshs. 3,904,699,941.33 zichikalamo marupurupu ga kuyugwa na garama za maudzidzi za maisha. Konjezera garama ya kwimirira ni asilimia 15 kwa utekelezi na uloli wa na ukaguzi wa RAP zitiywa buroni. Garama zosi zihusiyanazo na RAP dza yirivyoonyeshwa kahi za muchoro phano ts'ini yindatimizwa ni KWSCRP. Hata vivyo, jumula yosi ya RAP zinaidima kugaluka kwa kukala bei ya p'esa zindalolwa ni NLC mwanzo wa utekelezi na chishan yonyese bei za sokoni na/hebu na vivyo kubadilishwa tsetsetse kwa bei za ukati uo.

Usaidizi wa Muundomusinzi wa lalo.

A'tu binafasi na lalo rondatsama; anawirya miradi midide midide ya kwasaidia akale na mipango ya kudina, kwa ta maisha gao gakale matana, atate faida za mradi phamwenga na huduma za jumuiya, kujenga umwenga na kutseka kahi za ondotsama na enyedz i ao. Chila chidzidzi chindapangirwa fungure Milioni Fungahe na laki mbiri chila mwaka (vidzidzi vinaidima kutsanganya chando vichikala vina miradi yodziigana), kufanya mradi umwenga hehu miradi

minji midide midide yondokala yitsagulwa kwa kukubaliana na Ataalamu aa mautu ga kutsamisa a’tu. Miradi yiwiyayo ni dza; majengo ga nyambura/mila, m’utu mwa chete/pha kwika miyo mba ta vino barabara zi tototo; phato pha koya pha peho mbidzo, misuhu ya enyedzi, kudina kuroroma m’utu mwa vitsaka vya mihi ya mihaso, vitaruni, sipitali na masukuli, m’utu mwa kudziryanga, na miradi minjine yodzitsagulwa ni enye. Ataalamu aa mambo ga kutsamisa a’tu, andashirikiana na enyedzi, na ahendi kazi aa Mradi kumanya miradi yiriyoko, na kucgagula muradi umwenga, na kuidinira h’ata miradi yosi yisire.

Mipango ya kuudzira uphya Maisha ga Lalo.

Mipango ya lalo ya kwaudzira uphya ondotsama; njira za Maisha gao, yindakalapho kwa aratu ondotsama phamwenga/phephi phephi hehu vyondolamulwa ni Mradi kulairira mabazano ga ondotsama na enyedzi ao, na ichihenzekana, kuroroma au kuudzira uphya mali asilia.

Bajeti ya RAP

Bajeti yosi ya maripho ya utsamo ni Kshs. 3,904,699,941.33 zichikalamo marupurupu ga kuyugwa na garama za maudzidzi za maisha. Konjezera garama ya kwimirira ni asilimia 15 kwa utekelezi na uloli wa na ukaguzi wa RAP zitiywa buroni. Garama zosi zihusiyanazo na RAP dza yirivyoonyeshwa kahi za muchoro phano ts'ini yindatimizwa ni KWSCRP. Hata vivyo, jumula yosi ya RAP zinaidima kugaluka kwa kukala bei ya p'esa zindalolwa ni NLC mwanzo wa utekelezi na chishan yonyese bei za sokoni na/hebu na vivyo kubadilishwa tsetsetse kwa bei za ukati uo.

Jumula ya Bajeti ya RAP

	Jumula ya RAP	P'esa (Ksh)
1	Minda	1,001,335,390.37
2.	Majengo	284,457,620.50
3.	Mihi na Mimera	126,923,544.00
4.	Kuyaya kwa bishara	61,264,200.00
	Jumula t'ide 1	**1,473,980,754.87**
5.	Kuyugwa (15%)	221,097,113.23
	Jumula t'ide 2	**1,695,077,868.10**
6	Shuhuli Kuudzidza maisha/ Miradi ya chijamii (SC 1.3)	1,983,524,960.00
7.	Kulamula Malalamishi na K'amati za mazagazi	5,000,000.00
8.	Mambo gots'imanyikana kulairira (15%) za RAP	221,097,113.23
	Jumula t'ide 3	**2,209,622,073.23**
	Jumula Yosi (2+3)	**3,904,699,941.33**